

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ 36ος • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 239 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2013 • ΤΕΒΕΤ - ΑΔΑΡ 5773

ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΟ ΤΕΥΧΟΣ

Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος

Σε άρθρο του με τον παραπάνω τίτλο ο κ. Ηλίας Μαγκλίνης δημοσίευσε («Καθημερινή», 24.10.2012), μεταξύ άλλων, τα παρακάτω:

«ΣΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΙΟ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ του κλασικού “Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος”, ο Πρίμο Λέβι περιγράφει τη στιγμή της άφιξης των τρένων στο Άουσβιτς. Αποδίδω τη σκηνή από μνήμης και στέκομαι σε μια παρατήρησή του: οι Γερμανοί φρουροί υποδέχονται τους εξαντλημένους Εβραίους με φωνές και χτυπήματα. Κάποιοι εξαντλούν τον σαδισμό τους σε όσους είναι ανήμποροι, χτυπώντας τους αλύπητα με μαστίγια. Ο νεαρός Λέβι παρακολουθεί έντρομος, ωστόσο με την ψυχραιμία, το ψυχρό αίμα δηλαδή, την απόσταση που χαρακτήριζε τη ματιά του πάνω στα πράγματα, ακόμα και στα πλέον εξωφρενικά, αναρωτιέται: «Πώς είναι δυνατόν να είσαι θυμωμένος με κάποιον που προηγουμένως δεν έχει κάνει τίποτα για να σε εκνευρίσει;».

ΠΡΟΦΑΝΩΣ, μπορούσε να καταπιεί κάπως καλύτερα τον οργανωμένο, βιομηχανικό, τεχνοκρατικό τρόπο εξόντωσης (θάλαμοι αερίων-κρεματόρια), όπου όλα γίνονταν με τάξη και με έναν άκρως γερμανικό ψυχαναγκασμό. Πεπεισμένοι ότι όφειλαν να πράξουν το καθήκον τους απέναντι στο Γ’ Ράιχ, οι φρουροί των στρατοπέδων απλώς «έκαναν τη δουλειά τους». Ο θυμός των εξαγριωμένων στρατιωτών όμως, οι οποίοι άμα τη αφίξει των νέων τροφίμων ξεσπούσαν πάνω τους με σαδισμό, από πού προερχόταν; Στο σημείο αυτό, οι ψυχολόγοι θα μπορούσαν να μας πουν πολλά: ότι η ψυχολογική πίεση που βίωναν, ακόμα και τα Ες Ες, τους έσπρωχνε σε μια τέτοια στάση ή ότι μέσα από τις κατάλληλες

συνθήκες τα σαδιστικά ένστικτα βγαίνουν στην επιφάνεια κ.λπ. [...]

ΑΝΑΛΟΓΙΣΤΕΙΤΕ το εξής: Κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, σε διάφορες κατεχόμενες χώρες οι Γερμανοί εισέβαλαν στα σχολεία και ζητούσαν από τα παιδιά να πουν τη χριστιανική προσευχή. Έψαχναν παιδιά με ύποπτο επίθετο, για τα οποία είχαν πληροφορίες ότι ήταν εβραϊκής καταγωγής και κρύβονταν.

ΣΥΧΝΑ, όντως κρύβονταν αυτά τα παιδιά, με τη βοήθεια ή έστω την ανοχή των δασκάλων τους. Εβραιόπουλα που μέσα σε απόλυτο τρόμο έλεγαν τη χριστιανική προσευχή που είχαν παπαγαλίσει. Και αν ο αξιωματικός δεν είχε πειστεί και ο μαθητής ήταν αγόρι, του ζητούσε να κατεβάσει τα παντελόνια του, μπροστά σε όλη την τάξη: ήθελε να δει αν έχει περιτομή. Στον τρόπο προσετιθέτο τώρα και η ταπείνωση, ο εξευτελισμός.

ΝΑ ΦΑΝΤΑΣΤΕΙ ΚΑΝΕΙΣ πως εκείνοι οι Ναζί υποτίθεται ότι ήσαν «πολιτισμένοι»: έκαigan ανθρώπους και άκουγαν Σούμπερτ, ενώ οι σύγχρονες, τουρκομπαρόκ, βαλκάνιες καρικατούρες της σβάστικας κάνουν ό,τι κάνουν ακούγοντας σατανιστικές metal ανθυπομουσικές που υπάγονται σε μια βαρβαρικού επιπέδου ανθυποκουλτούρα, η οποία ταιριάζει γάντι σε όντα που νομίζει κανείς ότι βρίσκονται ακόμα στο προλεκτικό στάδιο.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ ΕΙΝΑΙ όμως και κάπως εφιαλτικά. Αλλά ακόμα και οι καρικατούρες ανθρώπων γελοίων μπορούν να έχουν κάποτε κάτι το εφιαλτικό».

Συνέχεια στη σελ. 38

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Ο Κατακλυσμός, κωδ. theol. gr 31 (Γένεση), 6ος αι., Βιέννη, Εθνική Βιβλιοθήκη.

Περουσίμ: פְּרוּשִׁים - Φαρισαίοι

Του Ραββίνου ΗΛΙΑ ΣΑΜΠΕΤΑΪ

Στον γραπτό αλλά και στον προφορικό λόγο ερχόμαστε, σχεδόν καθημερινώς, αντιμέτωποι με το επίθετο «Φαρισαίος».

Οι αναφορές αυτές κάνουν επιτακτική μια, έστω σύντομη ανάλυση, της ταυτότητας των ατόμων που πρώτοι έφεραν αυτό το επίθετο και της συνεισφοράς των Φαρισαίων στην εδραίωση του Ιουδαϊσμού.

Θα σταθούμε ιδιαίτερα στη σχέση του Ιησού με τους Φαρισαίους Νομοδιδασκάλους, μια σχέση που επί δύο χιλιετίες δεινοπαθεί από στρεβλώσεις και παρερμηνείες.

Στην μετά - Χασμοναϊκή / Μακκαβαϊκή εποχή [β' αιώνα π. κ. π.], στους κόλπους της Ιουδαϊκής κοινωνίας κυριαρχούν δύο δυναμικές παρατάξεις, με διισταμένες απόψεις επί πολλών θρησκευτικών - νομικών - φιλοσοφικών θεμάτων: οι «Τσεντοκίμ: **דִּקְדֻקָּה** - Σαδδουκαίοι» και, οι «Περουσίμ: **פְּרוּשִׁים** - Φαρισαίοι». ¹ Στα εβραϊκά *Περουσίμ* σημαίνει «αποκομμένοι», «ξεχωρισμένοι» δηλαδή, οι αφιερωμένοι στο Θεό και οι τηρητές όλων των κανόνων τελετουργικής αγνότητας. Ένα κίνημα λαϊκών διανοουμένων και νομοταγών πολιτών, όχι ιερατικό σε αντιδιαστολή προς τους αριστοκράτες *Σαδδουκαίους*, ² απογόνους του αρχιερέα *Σαδδώκ*.

Οι αντιπαράθεσεις Φαρισαίων και Σαδδουκαίων αφορούσαν, πρωτίτως, δύο θέματα: α) την πίστη στην μεταθανάτιο ζωή- β) τις αρμοδιότητες της Προφορικής Τορά, «Τορά σεμπαάλ-πέ: **הַפָּסוּקִים שֶׁבַע הַתּוֹרָה**», δηλαδή, της ερμηνευτικής διδασκαλίας και παράδοσης των Ραββίνων, που αναλύει και σχολιάζει την ουσία του Γραπτού κειμένου της Τορά, «Τορά σεμπιχτάβ: **שֵׁנֵי תַּרְגֻּמֵי תּוֹרָה**». ³

Αν, δηλαδή, η Προφορική Τορά θεωρείται ισόκυρη με την Γραπτή Τορά ή, όχι. Τελικά, επικράτησε η «σχολή» των Φαρισαίων, η οποία διαμόρφωσε τις δομές του επονομαζόμενου Ταλμουδικού ή Ραββινικού Ιουδαϊσμού: της κυρίαρχης έως σήμερα τάσης στην Ιουδαϊκή Θρησκεία. Όλες οι Ταλμουδικές συζητήσεις, όλες οι νομικές αναλύσεις, όλη η Μιδρασική και Ταλμουδική γραμματεία, όλες οι πραγματείες

με αλληγορικές διδασκαλίες και ηθικές παραινήσεις των Ραββίνων, των τελευταίων είκοσι τριών περίπου αιώνων, έλκουν την καταγωγή τους από Φαρισαίους σοφούς και ευσεβείς νομοδιδασκάλους!

Κι όμως η λέξη «Φαρισαίος», ως επίθετο και ως ουσιαστικό, δεινοπαθεί επί δύο χιλιάδες χρόνια από την διαστρέβλωση και την κακομεταχείριση που υφίσταται σε Χριστιανικές Γραφές. Για πολλούς Χριστιανούς κατηχητές, η λέξη *Φαρισαίος* έχει καταστεί συνώνυμο του «στυγερό κεφάλου», «αδιάλλακτου», «μισαλλόδοξου», «ανέντιμου» ή, «υποκριτή».

Αυτή η αντίληψη εδραιώθηκε σε πλατιά κοινωνικά στρώματα και πέρασε στο λαϊκό καθημερινό λεξιλόγιο. Στο «Λεξικό Παπύρου» ⁴ διαβάζουμε τον ορισμό του ουσιαστικού Φαρισαίος: «Ο προσηλωμένος εις τους εξωτερικούς τύπους της λατρείας ή της ηθικής δια το θεαθήναι- ο ψευδοπροφήτης, υποκριτής, δόλιος»!

Αφετηρία γι' αυτές τις αντιλήψεις θεωρούνται, από πολλούς μελετητές, τα λόγια του Ιησού για τους Φαρισαίους, ο οποίος προβάλλεται και ως κατεξοχήν πολέμιος αυτών. Πηγή όλων των παραπάνω βαρύτατων κατηγοριών θεωρούνται τα λόγια του Ιησού κατά των Γραμματέων και Φαρισαίων.

«Ουαί εις εσάς, γραμματείς και φαρισαίοι, υποκριταί! διότι, κλείετε την βασιλείαν των ουρανών έμπροσθεν των ανθρώπων [...]

Ουαί εις εσάς, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκρι-

ταί' διότι κατατρώγεται τας οικίας των χηρών [...]
Ουαί εις εσάς, οδηγοί τυφλοί, οι λέγοντες, Όστις
ομόση εν τω ναώ, είναι ουδέν' όστις όμως ομόση
εν τω χρυσώ του ναού, υποχρεούται. [...]

Ουαί εις εσάς γραμματείς και Φαρισαίοι, υπο-
κριταί' διότι αποδεκατίζετε το ηδύοσμον, και τον
άνηθον, και το κύμινον, και αφήκατε τα βαρύτε-
ρα του νόμου, την κρίσιν και τον έλεον, και την
πίστιν' [...].»⁵

Ο Ιησούς υπήρξε αυστηρός και επικριτικός
απέναντι σε συγκεκριμένους συνανθρώ-
πους του, Φαρισαίους νομοδιδασκάλους,
τις ανήθικες συμπεριφορές των οποίων καυτηρίασε
έντονα. Τέτοια μορφή κριτικής δεν ήταν πρωτόγνω-
ρη, για την Ιουδαϊκή κοινωνία. Παρόμοια και αυ-
στηρότερη κριτική άσκησαν, παλαιότερα, οι Προ-
φήτες του Ισραήλ απέναντι σε ανέντιμους ιερείς,
δασκάλους, βασιλείς, άρχοντες, δημόσιους λειτουρ-
γούς. Μερικά σύντομα Βιβλικά παραδείγματα:

«Εμίσησα, απεστράφην τας εορτάς σας, και δεν
θέλω οσφρανθή εν ταις πανηγύρεσιν υμών. Εάν
μοί προσφέρητε τα ολοκαυτώματα και τας θυσίας
σας, δεν θέλω δεχθεί αυτάς, και δεν θέλω επιβλέ-
ψει εις τας ειρηνικάς θυσίας των σιτευτών σας.
Αφαίρεσον απ' Εμού τον ήχον των ωδών σου' και
το άσμα των οργάνων δεν θέλω ακούσει. Αλλ' η
κρίσις ας καταρρέη ως ύδωρ, και η δικαιοσύνη ως
αένναος χείμαρρος»!

«Περιέλθετε εν ταις οδοίς της Ιερουσαλήμ, και
ιδέτε τώρα, και μάθετε, και ζητήσατε εν ταις πλα-
τείαις αυτής, εάν δύνασθε να εύρητε άνθρωπον,
εάν υπάρχη ο ποιών κρίσιν, ο ζητών αλήθειαν' και
θέλω συγχωρήσει εις αυτήν. [...]

Διότι ούτω λέγει ο Κύριος των δυνάμεων' Κατα-
κάψατε δένδρα, και υψώσατε περιχαρακώματα
εναντίον της Ιερουσαλήμ' αύτη είναι η πόλις, εφ'
ήν πρέπει να γείνη επίσκεψις' είναι όλη καταδυ-
ναστεία εν μέσω αυτής.

Καθώς η πηγή αναβρύει τα ύδατα αυτής, ούτως
αυτή αναβρύει την κακίαν αυτής' βία και αρπαγή
ακούονται εν αυτή' ενώπιον μου ακαταπαύστως
είναι πόνος και πληγή. [...]

Διότι από μικρού αυτών έως μεγάλου αυτών πας
τις εδόθη εις την πλεονεξίαν' και από προφήτου
έως ιερέως πας τις πράττει ψεύδος»!

«Ακούσατε τον λόγον του Κυρίου, υιοί Ισραήλ·
διότι ο Κύριος έχει κρίσιν μετά των κατοίκων
της γης, επειδή δεν υπάρχει αλήθεια, ουδέ έλε-
ος, ουδέ γνώσις Θεού επί της γης. Επιορκία, και
ψεύδος, και φόνος, και κλοπή, και μοιχεία επλη-
μύρησαν, και αίματα εγγίζουσιν επί αίματα»!

«Ουαί, έθνος αμαρτωλών, λαέ πεφορτωμένε
ανομίαν, σπέρμα κακοποιών, υιοί διεφθαρμένοι·
εγκατέλιπον τον Κύριον, καταφρόνησαν τον Άγι-
ον του Ισραήλ, εστράφησαν εις τα οπίσω. [...]

Τότε είπα, Ό τάλας εγώ! διότι εχάθην' επειδή εί-
μαι άνθρωπος ακαθάρτων χειλέων, και κατοίκων
εν μέσω λαού ακαθάρτων χειλέων»!⁶

Η κριτική των Προφητών στη Βίβλο υπο-
δηλώνει ένα υψηλό ηθικό συναίσθημα, κι
ένα όραμα για δικαιοσύνη που, ορισμένες
φορές, φθάνει σε δυσθεώρητα και υπερβολικά ύψη
κριτικής προσώπων και θεσμών, κάτι που δεν συνα-
ντάμε σε καμιά άλλη κοινωνία.

Οι Προφήτες, όμως, παρά την καταγιγιστική φρα-
σεολογία τους, δεν απέρριψαν συλλήβδην τον λαό
Ισραήλ, ούτε όλους τους δημόσιους λειτουργούς,
ούτε όλους τους ιερείς ή, τους βασιλείς' παρά την
αυστηρή κριτική τους, δεν απέρριψαν ούτε την δι-
δασκαλία της Τορά, ούτε τις θυσίες ή, τις εορτές.⁷

Κατά τον ίδιο τρόπο, οφείλουμε να διαβάσουμε
και να ερμηνεύσουμε τα αυστηρά λόγια του Ιησού.
Ότι, δεν απέρριψε συλλήβδην όλους τους Φαρισαί-
ους νομοδιδασκάλους, ως ανέντιμους και ιδιοτελείς,
ούτε το σύνολο της διδασκαλίας τους! Ότι, η κριτική
του Ιησού αφορούσε, συγκεκριμένα πρόσωπα, και
περιέγραφε συγκεκριμένες καταστάσεις.

Το «Ο υ α ί» του Ησαΐα και η αλυσίδα των «Ο υ
α ί» του Ιησού, δεν αποτελούν διαχρονικό αφορι-
σμό ή καταδίκη, που αγκαλιάζει όλες τις μελλοντικές
γενιές αυτών που κατακρίνονται. Αυτές τις εκφρά-
σεις οφείλουμε να τις διαβάσουμε ως αναφορές με
συγκεκριμένο ιστορικό, κοινωνικό και πολιτιστικό
περιεχόμενο.

Για τους Βιβλικούς στοχαστές διαρκής, ανελέητος
και διαχρονική είναι μόνον η κριτική και η πολεμική
κατά της εγκληματικότητας, κατά της ανηθικότητας,
κατά των κοινωνικών αδικημάτων, κατά της υποκρι-
σίας ή, της ανεντιμότητας!⁸

Ο Ιησούς υπήρξε σύγχρονος πολλών επιφανών

φαρισαίων νομοδιδασκάλων και, ως εκ τούτου, είναι απόλυτα φυσιολογικό με πολλούς εξ αυτών να συνομιλεί, να διαλογίζεται, να διαφοροποιείται και να διαφωνεί.

Η διαλεκτική διαπάλη αποτελεί συστατικό στοιχείο, της τότε κυρίαρχης Φαρισαϊκής πνευματικής και πολιτιστικής παρακαταθήκης!

Στα Συνοπτικά Ευαγγέλια καταχωρείται μια μόνο διαμάχη του Ιησού με Σαδδουκαίους, αναφορικά με την ανάσταση των νεκρών.⁹ Δεν καταχωρείται καμιά συζήτηση ή σύγκρουση με Εσσαίους¹⁰ ενώ, αντίθετα, καταχωρούνται αναρίθμητες συζητήσεις και διαμάχες με Φαρισαίους. Με αυτούς συνδέονταν στενότερα ιδεολογικά και πολιτιστικά, και με αυτούς ήρθε, πολλές φορές, σε ρήξη και διάσταση, επί συγκεκριμένων νομικών, θρησκευτικών και ηθικών ζητημάτων.¹¹

Στην περίφημη επί του Όρους Ομιλία διαβάζουμε μια αναφορά στον Πεντατευχικό νόμο περί ανταποδόσεως - τιμωρίας αδικήματος ή τραύματος:

«Ηκούσατε ότι ερρέθη, «Οφθαλμόν αντί οφθαλμού, και οδόντα αντί οδόντος».

Εγώ όμως σας λέγω, να μην αντισταθήτε προς τον πονηρόν· αλλ' όστις σε ραπίσει εις την δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον εις αυτόν και την άλλην· και εις τον θέλοντα να κριθή μετά σου, και να λάβη τον χιτώνα σου, άφες εις αυτόν και το ιμάτιον»!¹² Σύμφωνα με την Πεντατευχική Νομοθεσία, κάθε έγκλημα και κάθε αδίκημα ανθρώπου προς συνάνθρωπο, τιμωρείται με ανταπόδοση ποινής ίσης βαρύτητας και αυστηρότητας:

**ואם אסון יהיה, ונתת נפש נפש
עין תחת עין שן תחת שן יד תחת יד רגל תחת רגל. כויה
תחת כויה עצב תחת עצב חבורה תחת חבורה**

«Αν όμως συμβή συμφορά, τότε θέλεις δώσει ζωήν αντί ζωής, οφθαλμόν αντί οφθαλμού, οδόντα αντί οδόντος, χείρα αντί χειρός, πόδα αντί ποδός, καύσιμον αντί καυσίματος, πληγήν αντί πληγής, κτύπημα αντί κτυπήματος»!¹³

Κατά τον Εκκλησιαστικό Πατέρα Αυγουστίνον η αρχή της ανταποδοτικής ποινής, αποτελεί νόμο δικαιοσύνης, κι όχι αδικίας ή εκδικητικότητας.

Σύμφωνα με τους πρωτοπόρους θεμελιωτές του Διεθνούς Δικαίου, Χιούγκο Γκρότιους και Ζάν Μποντέν, ο παραπάνω κανόνας της Πεντατεύχου θεσμοθετεί την δίκαιη απονομή ποινής για κάθε αδι-

κημα· ούτε ελαφρότερη, ούτε βαρύτερη! Εξάλλου, ο νόμος της ανταποδοτικότητας ορίζει ότι, όλοι οι άνθρωποι αναγνωρίζονται ως ισόνομοι· ότες οι ποινές οφείλουν να ακολουθούν τα ίδια πρότυπα!¹⁴

Ο Ιησούς δεν αντιμάχεται το Δίκαιο της Πεντατεύχου. Απευθύνεται στο ακροατήριό του ως ιδεαλίστης ηθικολόγος, οραματιζόμενος μια ουτοπική κοινωνία. Ζητά από τους ανθρώπους να μην αντιστέκονται στο κακό και τη βία αλλά, αντίθετα, να επιδεικνύουν πάντοτε ηθική ανωτερότητα!

«Αλλ' όστις σε ραπίσει εις την δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον εις αυτόν και την άλλην»!

Αυτή η παραίνεση αφορά το επίπεδο του ιδεατού. Η πραγματικότητα της κοινωνικής ζωής, όμως, ακόμη και κατά την Χριστιανική αντίληψη, απαιτεί την τιμωρία κάθε παραπατήματος και παράβασης! Το Εκκλησιαστικό Δίκαιο, εξ όσων γνωρίζουμε, εξακολουθεί και περιέχει διατάξεις και κανόνες που επιβάλλουν ποινές και τιμωρίες.

Ο Σενέκας παρατήρησε εύστοχα: «ελέγχουμε τις ανθρωποκτονίες, απομονώνουμε τους δολοφόνους· όμως, τι κάνουμε με τον πόλεμο και τις καυχησιολογίες για σφαγές και αφανισμούς λαών»; Η ουτοπική ηθική μπορεί να εφαρμοστεί μόνο σε μια ουτοπική κοινωνία!¹⁵

Στα Συνοπτικά Ευαγγέλια καταγράφεται το περιστατικό θεραπείας ενός λεπρού από τον Ιησού:

«Και έρχεται προς αυτόν λεπρός, παρακαλών αυτόν, και γονυπετών έμπροσθεν αυτού, και λέγων προς αυτόν· Ότι, εάν θέλεις, δύνασαι να με καθαρίσης. Ο δε Ιησούς σπλαχνισθείς εξέτεινε την χείρα, και ήγγισεν αυτόν, και λέγει προς αυτόν, Θέλω, καθαρίσθης. [...] Και λέγει προς αυτόν, Πρόσεχε, μη είπης προς μηδένα μηδέν· αλλ' ύπαγε, δείξον σεαυτόν εις τον ιερέα, και πρόσφερε περί του καθαρισμού σου όσα προσέταξεν ο Μωυσής δια μαρτυρίαν εις αυτούς».¹⁶

Ο Ε. Π. Σάντερς¹⁷ έγραψε σχετικά με το παραπάνω περιστατικό:

«Η ιστορία του λεπρού ανακινεί ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα σχετικά με τον Ιησού και συγκεκριμένα τη στάση του απέναντι στον «επίσημο» Ιουδαϊσμό: στο έθνος του Ισραήλ ως πολιτική οντότητα, στο Ναό, στο ιερατείο, στον Νόμο, στις συναγωγές, στις γιορτές και στις νηστείες. Έχουμε

δει πως ένα μέρος από την πρώιμη διδασκαλία και τις θεραπείες του, έλαβαν μέρος σε συναγωγές. Η ιστορία του λεπρού έρχεται να φωτίσει εν μέρει την άποψή του για το Ναό και τις θυσίες που γίνονταν εκεί. Ο λεπρός ζήτησε από τον Ιησού να τον «καθαρίσει». Εκείνος τον άγγιξε λέγοντας «καθαρίσθητι» και του ζήτησε να μην πει τίποτε σε κανέναν, αλλά να πάει στον ιερέα και να κάνει μια προσφορά όπως ορίζεται από την Πεντάτευχο.¹⁸ Η ιστορία του λεπρού αποτελεί την πιο καθαρή περίπτωση κατά την οποία ο Ιησούς αναγνωρίζει επίσημα τον Ναό, τους ιερείς και τους κανόνες αγνότητας, και αυτό το κάνει χωρίς να αφήσει περιθώρια αμφιβολιών. Στο περιστατικό αυτό ενεργεί με συνέπεια και πειθαρχία απέναντι στους ουσιαστικούς κανόνες και τους κανόνες εξαγνισμού».

Η διδασκαλία του Ιησού, προσεγγίζει πολλές φορές, εντυπωσιακά, την Φαρισαϊκή παράδοση και ηθική διδασκαλία, μέσα στην οποία, άλλωστε, γαλουχήθηκε και αντρώθηκε.¹⁹

Ομιλών ο Ιησούς για τον αληθινό θησαυρό, και την αιώνια ζωή, είπε:

«Εάν θέλεις να είσαι τέλειος, ύπαγε, πώλησον τα υπάρχοντα σου, και δός εις πτωχούς· και θέλεις έχει θησαυρόν εν ουρανών»!

«Μη θησαυρίζετε εις εαυτούς θησαυρούς επί της γης, όπου σκώληξ και σκωρία αφανίζει, και όπου κλέπται διατρυπούσι και κλέπτουσιν· αλλά θησαυρίζετε εις εαυτούς θησαυρούς εν ουρανών, όπου ούτε σκώληξ ούτε σκωρία αφανίζει, και όπου κλέπται δεν διατρυπούσιν ουδέ κλέπτουσιν»!²⁰

Αντίστοιχη Φαρισαϊκή διδασκαλία, συναντάμε

στο Ραββινικό έργο «פרקי רבי אליעזר» - Πιρκέ ντε Ραμπί Ελιέζερ»:²¹

שְׁלֹשָׁה אוֹהֲבִים יֵשׁ לָאָדָם בְּחַיָּו: בְּנֵי מַמְנָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ מִן הָעוֹלָם הוּא מַכְנִיס לְבָנָיו וּלְבִנֵי בֵיתוֹ וְאוֹמֵר לָהֶם: "בְּבִקְשָׁה מִכֶּם בּוֹאוּ וְהַצִּילוּנִי מִדֵּין הַמּוֹת הָרַע", וְהֵם מְשִׁיבִים וְאוֹמְרִים: "וְלֹא שָׁמַעַת אֵין שְׁלֹטוֹן בְּיוֹם הַמּוֹת". וְאָח"כ מַכְנִיס אֶת מַמְנָה וְאוֹמֵר לוֹ: "הֲרַבָּה טַרְחַתִּי עֲלֶיךָ יוֹמָם וּלְיָלָה בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָּ פְּדִנִי מִן הַמּוֹת הַזֶּה", וְהוּא מְשִׁיבּוֹ: "וְלֹא שָׁמַעַת וְלֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֲבֵרָה". אָח"כ מַכְנִיס מַעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים וְאוֹמֵר לָהֶם: "בּוֹאוּ וְהַצִּילוּנִי מִן הַמּוֹת הַזֶּה". וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ: "לֵךְ לְשִׁלּוֹם עַד שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ לִשְׁם אֲנוּ מַקְדִּימִים אוֹתָךְ שְׁנֵאמַר: וְהָלַךְ לִפְנֵיךָ צִדְקָךָ כְּבוֹד ה' יִאֲסֹףךָ."

«Τρεις είναι οι αγάπες του ανθρώπου· τα παιδιά του, το χρήμα του και οι καλές πράξεις του. Την ώρα της απομακρύνσεώς του από τον κόσμο, καλεί τα παιδιά κι όλους τους απογόνους του, και τους λέει: «σας παρακαλώ ελάτε να με σώσετε από την θανατική καταδίκη», και εκείνοι απαντούν: «δεν γνωρίζεις πως δεν υπάρχει άλλη εξουσία την ημέρα του θανάτου»; Κατόπιν, καλεί τον πλούτο και του λέει: «μόχθησα πολύ για χάρη σου, μερόνυχτα ατέλειωτα· σε παρακαλώ, σώσε με απ' αυτόν τον θάνατο». Του απάντησε: «δεν άκουσες πως την ημέρα του θανάτου ο πλούτος δεν ωφελεί»; Έπειτα, κάλεσε τις καλές πράξεις, και τους είπε: «ελάτε να με σώσετε από αυτόν τον θάνατο». Του απήντησαν: πήγαινε εν ειρήνῃ· πριν ακόμη φθάσεις εκεί, εμείς θα προπορευθούμε, όπως έχει γραφεί: «η δικαιοσύνη σου θέλει προπορεύεσθαι έμπροσθεν σου· η δόξα του Κυρίου θέλει είσθαι η οπισθοφυλακή σου», [Ησαΐας, 58:8]»!

Σε μια άλλη περίπτωση, οι απόψεις του Ιησού περί αναστάσεως των νεκρών, ταυτίζονται απόλυτα με διδασκαλίες Φαρισαίων Ταλμουδιστών:

«Και αποκριθείς ο Ιησούς, είπε προς αυτούς [...] Περί δε των νεκρών, ότι ανίστανται, δεν ανεγνώσατε εν τη βίβλῳ του Μωυσέως, πως είπε προς αυτόν ο Θεός επί της βάτου, λέγων· «Εγώ είμαι ο Θεός του Αβραάμ, και ο Θεός του Ισαάκ, και ο Θεός του Ιακώβ»;

Δεν είναι ο Θεός νεκρών, αλλά Θεός ζώντων»!²²

Η διακήρυξη του Θεού προς τον Μωυσή [Εξοδος, 3:6] ότι, είναι Θεός των Πατριαρχών, δεν αποτελεί για τον Ιησού μόνον ιστορική αναφορά, αλλά, συνιστά και μια δήλωση πως και σήμερα, και πάντα θα είναι Θεός του Αβραάμ, του Ισαάκ και του Ιακώβ! Ότι, οφείλουμε να θεωρούμε τους Πατριάρχες αναστημέ-

νους και υπάρχοντες παντοτινά! Ακριβώς παρόμοια επιχειρηματολογία, διαβάζουμε στο Ταλμούδ:

אמר ר' יוחנן מנין לתחיית המתים מן התורה? שנאמר "ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן". וכי אהרן לעולם קיים? והלא לא נכנס לארץ ישראל, שנותנין לו תרומה. אלא, מלמד שעתידי לחיות וישראל נותנין לו תרומה. מכאן לתחיית המתים מן התורה

«Είπε ο Ραμπί Γιοχανάν' που μνημονεύεται στην Τορά η ανάσταση των νεκρών;
Ειπώθηκε: «θέλετε δίδει την υψουμένην προσφοράν του Κυρίου εις τον Ααρών τον ιερέα», [Αριθμοί 18:28]. Μήπως ο Ααρών θα υπάρχει παντοτινά; Ούτε καν στη Γη Ισραήλ δεν εισήλθε, [πέθανε στη έρημο Σινά, και ετάφη στο όρος Ώρ, βλ. Αριθμοί, 33-38-39]. Πώς, λοιπόν, θα του παραδίδεται η υψούμενη προσφορά; Διδασκόμαστε εδώ πως θα ζήσει στο μέλλον, και πως οι Ισραηλίτες θα του παραδίδουν την υψούμενη προσφορά. Από εδώ διδασκόμαστε στην Τορά, περί της αναστάσεως των νεκρών»!²³

Οφείλουμε επίσης να θυμόμαστε την σπουδαία ρήση του Ιησού πως: η σπουδαιότερη εντολή της Τορά είναι η διακήρυξη του Δευτερονομίου [6:4]: «**שמע ישראל** - Άκουε Ισραήλ, Κύριος ο Θεός ημών είναι εις Κύριος»! Και, ότι δεύτερη σπουδαία εντολή είναι ο κανόνας του Λευιτικού [19:18]: «**ואהבת לרעך כמוך** - Αλλά θέλεις αγαπά τον πλησίον σου ως σεαυτόν»!

«Ο δε Ιησούς απεκρίθη προς αυτόν, Ότι πρώτη πασών των εντολών είναι
«Άκουε Ισραήλ' Κύριος ο Θεός ημών είναι εις Κύριος. Και θέλεις αγαπά Κύριον τον Θεόν σου εξ όλης της καρδιάς σου, και εξ όλης της διανοίας σου, και εξ όλης της δυνάμεώς σου», αυτή είναι η πρώτη εντολή.
Και δεύτερη ομοία, αυτή' «Θέλεις αγαπά τον πλησίον σου ως σεαυτόν». Μεγαλύτερα τούτων άλλη εντολή δεν είναι»!²⁴

Η καθιέρωση των παραπάνω δύο εντολών ως η κορωνίδα της Πεντατευχικής Διδασκαλίας, οφείλεται στην Φαρισαϊκή ερμηνευτική παράδοση, που ο Ιησούς σπούδασε και αφομοίωσε κατά την νεότητά του!

Για αυτή την πνευματική παρακαταθήκη, ο Ιησούς διακήρυξε απερίφραστα:

«Μη νομίσητε ότι ήλθον να καταλύσω τον νόμον ή τους προφήτας' δεν ήλθον να καταλύσω, αλλά να εκπληρώσω.

Διότι αληθώς σας λέγω, έως αν παρέλθη ο ουρανός και η γη, ιώτα εν, ή μια κεραία δεν θέλει παρέλθει από του νόμου, εωσού εκπληρωθώσι πάντα.

Όστις λοιπόν αθέτηση μίαν των εντολών τούτων των ελαχίστων, αλλά και διδάξη ούτω τους ανθρώπους, ελάχιστος θέλει ονομασθή εν τη βασιλεία των ουρανών' όστις δε εκτέλεση και διδάξη, ούτος μέγας θέλει ονομασθή εν τη βασιλεία των ουρανών»!²⁵

Ο Παύλος δεν χάνει ευκαιρία να μας θυμίσει ότι υπήρξε Φαρισαίος, γιος Φαρισαίου και μαθητής του Φαρισαίου Ραμπάν Γκαμ-λιέλ:

«Εγώ μεν είμαι άνθρωπος Ιουδαίος, γεγεννημένος εν Ταρσώ της Κιλικίας, ανατεθραμμένος δε εν τη πόλει ταύτη παρά τους πόδας του Γαμαλιήλ, πεπαιδευμένος κατά την ακρίβειαν του πατροπαράδοτου νόμου, ζηλωτής ών του Θεού, καθώς πάντες σεις είσθε σήμερον»!²⁶

Όποτε στα Ευαγγέλια ο Ιησούς αποκαλείται «δάσκαλος» είναι βέβαιο ότι, αυτή η προσφώνηση είναι μετάφραση του εβραϊκού «Ραββί». Σε κάποια σημεία μάλιστα ο όρος αυτός παρατίθεται στην εβραϊκή γλώσσα και ερμηνεύεται:

«Ούτος ήλθε προς τον Ιησούν δια νυκτός, και είπε προς αυτόν, Ραββί, εξεύρομεν ότι από Θεού ήλθες Διδάσκαλος»!

«Οι δε είπον προς αυτόν, Ραββί, (το οποίον ερμηνευόμενον λέγεται, Διδάσκαλε)»!²⁷

Υποσημειώσεις:

- 1 Encyclopaedia Judaica, Keter Publishing House, Jerusalem 1972, vol. 13:363-366. Επίσης, George Foot Moore [1851-1931, Πρεσβυτεριανός Θεολόγος και επιφανής Πανεπιστημιακός Καθηγητής. Συγγραφέας του μνημειώδους έργου:] "Judaism in the First Centuries of

- the Christian Era”, Schoken Books New York 1971, vol. I: 56-71, «Rise of the Pharisees».
- 2 Encyclopaedia Judaica, vol. 14:620-622.
- 3 Ηλία Σαμπετάϊ «**לרשי תורת**» - Ιουδαϊσμός: το Πιστεύω - οι Πηγές», σελ. 349-351 και 393.
- 4 Εγκυκλοπαιδικόν και Γλωσσικόν Λεξικόν», εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1961, Τομ. Β' - 9002.
- 5 Κατά Ματθαίον, 23:13-33. Οι «Γραμματείς», στα εβραϊκά «Σοφρίμ: **סופרים**», ήταν τάξεις σοφών μελετητών της Τορά, από την οποίαν προήλθαν πολλοί εκ των Φαρισαίων. Ο Έσδρας, στο ομώνυμο βιβλίο του, αποκαλείται «Γραμματέυς του Νόμου του Θεού», (7:6). Η τάξις των Γραμματέων ήκμασε καθόλη την περίοδο των Ταναϊμ, όπως ενδεικτικά διαβάζουμε στο έργο του: Αθανασίου Π. Χαστούπη «Πιρκέ Αβώτ: **תורה אבות** - Κεφάλαια των Πατέρων», (6:9), σελ. 91: «Είπε ο Ραμπί Γιοσσέ ... κατ'άγομαι εκ μεγάλης πόλεως σοφών και γραμματέων»!
- 6 Αποσπάσματα από: Αμώς, 5:21-24. Ιερεμίας, 5:1, 6:6-7, 13. Ωσηέ, 4:1-2. Ησαΐας, 1:4, 6:5.
- 7 Οι ίδιοι Προφῆτες, οι ίδιοι αυστηροί Βιβλικοί κατήγοροι, μετατρέπονται σε άλλες περιπτώσεις, σε ανυπερέβλητους υμνωδούς που εκθειάζουν τον λαό Ισραήλ, που δοξάζουν και τραγουδούν την αγιοσύνη και την μοναδικότητά του. Π.χ: Αμώς, 9:11, 14-15: «Ιδού, έρχονται ημέραι [...] Και θέλω επιστρέψει τους αιχμαλώτους του λαού μου Ισραήλ, και θέλουσιν ανοικοδομήσει τας πόλεις τας ηρημωμένας, και κατοικήσει [...] δεν θέλουσιν εκσπασθῆ πλέον από της γης αυτών, την οποίαν έδωκα εις αυτούς, λέγει ο Κύριος ο Θεός σου»! Ιερεμίας, 46:28, 2:2-3: «Μη φοβηθῆς σύ, δούλε μου Ιακώβ, λέγει Κύριος. διότι εγώ είμαι μετά σου». «Ενθυμούμαι περί σου την προς σε ευμένειάν μου εν τη νεότητί σου [...] ότε με ηκολούθεις εν τη ερήμω, εν γη άσπάρτω ο Ισραήλ ήτο άγιος εις τον Κύριον, απαρχήν των γεννημάτων αυτού»! Ωσηέ, 2:21-22: «Και θέλω σε μνηστευθῆ εις εμαυτόν εις τον αιώνα. και θέλω σε μνηστευθῆ εις εμαυτόν εν δικαιοσύνη, και εν κρίσει, και εν ελέει, και εν οικτιρμοίς· και θέλω σε μνηστευθῆ εις εμαυτόν εν πίστει· και θέλεις γνωρίσει τον Κύριον»! Ησαΐας, 40:1, 49:13: «Παρηγορείτε, παρηγορείτε τον λαόν μου, λέγει ο Θεός σας. [...] Ευφραίνεσθε, ουρανοί. και αγάλλου, η γη. αλαλάξατε, τα όρη. διότι ο Κύριος παρηγόρησε τον λαόν αυτού, και τους τεθλιμένους αυτού ηλέησεν»!
- Ο Ιουδαϊσμός δεν αποδέχεται την ιδέα της συλλογικής και, πολύ περισσότερο, της διαχρονικής ευθύνης. Σε ποινικά αλλά και ηθικά ζητήματα, υιοθετεί απόλυτα την ατομική υπευθυνότητα, όπως διδάσκει ο Ιεζεκιήλ, 18:4, «**תחת אביו תחיה**» - η ψυχή η αμαρτήσασα, αυτή θέλει αποθάνει»! Βλ. σύντομη ανάλυση: Η. Σαμπετάϊ «Ιουδαϊσμός: το Πιστεύω - οι Πηγές», σελ. 233-234.
- 8 Η. Σαμπετάϊ «Ιουδαϊσμός: το Πιστεύω - οι Πηγές», σελ. 171-176, ανάλυση: «Τι είδους άνθρωποι ήσαν οι Προφῆτες».
- 9 Κατά Μάρκον, 12:18-27. Κατά Ματθαίον, 22:23-33. Κατά Λουκάν, 20:27-40.
- 10 Τρίτη σημαντική παράταξη Ιουδαίων, τους τελευταίους π. κ. π. αιώνες. Encyclopaedia Judaica, vol. 6:899-902. Βασιλείου Μ. Βέλλα [1902 -1969, Καθηγητής Πανεπι-
- στημίου Αθηνών] «Εβραϊκή. Αρχαιολογία», εκδ. Αποστολικής Διακονοίας της Ελλάδος, Αθήνα 1980, σελ. 240-253.
- 11 Solomon Zeitlin [1892 -1980, διακεκριμένος Βιβλικός επιστήμων και Πανεπιστημιακός Καθηγητής]. “The Rise and Fall of the Second Judean State”, Jewish Publication Society of America, Philadelphia 1962, vol. I: 323-330.
- 12 Κατά Ματθαίον, 5:38-40.
- 13 Έξοδος, 21:23-25.
- 14 Η. Σαμπετάϊ «Ιουδαϊσμός: το Πιστεύω - οι Πηγές», σελ. 140-142.
- 15 Solomon Zeitlin “The Rise and Fall of the Second Judean State”, vol. I: 330.
- 16 Κατά Μάρκον, 1:40-44. Βλ. επίσης. Κατά Ματθαίον, 8:1-4. Κατά Λουκάν, 5:12-16.
- 17 Διαμαρτυρόμενος Πανεπιστημιακός Καθηγητής - Θεολόγος. Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι από το έργο του: «Το Ιστορικό Πρόσωπο του Ιησού», εκδ. Φιλίστωρ, Αθήνα 1996, σελ. 221-222.
- 18 Λευιτικόν, 14:1-38. Να προσφέρει δύο πτηνά, από τα οποία το ένα έπρεπε να θυσιαστεί ως εξιλεωτική προσφορά, και το άλλο να αφευθεί ελεύθερο, ως σύμβολο της διαφυγής της απειλής. του θανάτου από τον λεπρό, και της εισόδου του σε μια νέα ζωή. Παράλληλα, ακολουθούσαν και μια σειρά άλλων τελετουργιών. Την Βιβλική εποχή ο όρος «λεπρός» αφορούσε επίσης και τις δερματικές ασθένειες. Ο ασθενής απομονώνονταν και, μόνον μετά την αποθεραπεία του, εντάσσονταν ξανά στην κοινωνία. Η απόφαση να κηρυχθεί ο ασθενής «καθαρός» ήταν αποκλειστική αρμοδιότητα του ιερέα.
- 19 Για την Ιουδαϊκή παράδοση στη ζωή του Ιησού, μπορούμε να σημειώσουμε: Στον Ιησού, γιο της Μυριάμ - Μαριάμ, έγινε περιτομή όταν συμπληρώθηκαν οκτώ ημέρες από της γεννήσεώς του, [Βλ. Κατά Λουκάν, 2:21-24]. Αργότερα όταν, σύμφωνα με τον Μωσαϊκό Νόμο, συμπληρώθηκαν οι μέρες, η μητέρα του οδήγησε τον Ιησού στον Ναό για την τελετή εξαγοράς ως πρωτότοκου, [Βλ. Αριθμοί, 18:15-16 και Λευιτικόν, 12:2-8], και η ίδια ακολούθησε την τελετουργία εξαγνισμού μετά από την γέννα. Κάθε χρόνο πορεύονταν με τους γονείς του στην Ιερουσαλήμ, για την εορτή του Πέσαχ. Όταν, εξάλλου, συμπλήρωσε το δωδέκατο έτος της ηλικίας του, οι γονείς του οδήγησαν τον Ιησού στην Ιερουσαλήμ για την τελετή ενηλικιώσεως, σύμφωνα με το έθιμο. [Βλ. Κατά Λουκάν, 2:41-43]. Στη διάρκεια αυτών των επισκέψεων συνήθιζε να παρακολουθεί και να συμμετέχει σε διαλογικές συζητήσεις Νομοδιδασκάλων. [Βλ. Κατά Λουκάν, 2:45-47]. Προφανώς δε τα Σάββατα, συμμετείχε στις λειτουργίες της Συναγωγής και παρακολουθούσε κηρύγματα και διδασκαλίες σοφών Νομοδιδασκάλων.
- 20 Κατά Ματθαίον, 19:21 και 6:19-20.
- 21 Βλ. Αθανασίου Π. Χαστούπη «Μιδράς», Αθήνα 1980, σελ. 11: Πρόκειται για «Αγγαδικό έργο εν τω οποίω βιβλικά διηγήσεις χρησιμοποιούνται προς ηθικήν και θρησκευτικήν διδασκαλίαν περί σαββάτου, αμοιβής και τιμωρίας, παραδείσου και κολάσεως, μεσσίας, κοσμο-

γονίας και ποικίλων άλλων θεμάτων».

22 Κατά Μάρκον, 12:24-27. Το ίδιο περιστατικό και στο Κατά Ματθαίον, 22:29-32.

23 Ταλμούδ Σανέδριν, 90 β.

24 Κατά Μάρκον, 12:29-31. Βλ. Επίσης, Κατά Ματθαίον, 22:37-40.

25 Κατά Ματθαίον, 5:17-19. Ο δε Παύλος στην προς Ρωμαίους Επιστολή, 3:31 έγραψε: «Νόμον λοιπόν καταργούμεν δια της πίστεως; Μη γένοιτο. αλλά νόμον συνιστώμεν!»! Παρομοίως, στο Κατά Λουκάν, 16:17, διαβάζουμε: «Ευκολώτερον δε είναι ο ουρανός και η γη να παρέλθωσι, παρά μια κεραία του νόμου να πέση»! Εξάλλου στην Επιστολή Ιακώβου, 2:10, διαβάζουμε: «Διότι όστις φυλάξη όλον τον νόμον, και πταίση εις εν, έγεινεν ένοχος πάντων». Στην Β' Επιστολή προς Τιμόθεον, 3:16-17, ο Παύλος υπογραμμίζει την ακατάλυτη ισχύ του περιεχομένου της Γραφής: «Όλη η Γραφή είναι θεόπνευστος, και ωφέλιμος προς διδασκαλίαν, προς έλεγchon, προς επανόρθωσιν, προς εκπαίδευσιν την μετά δικαιοσύνης. Δια να ήναι τέλειος ο άνθρωπος του Θεού, ητοιμασμένος εις παν έργον αγαθόν»!

Η «θεόπνευστος Γραφή» για την οποία μιλάει ο Παύλος, αφορά κείμενα του Εβραϊκού Βιβλικού Κανόνα. οι Χριστιανικές Ιερές Γραφές, δεν είχαν ακόμη συγκροτηθεί. Για την σημασία της αναφοράς από τον Ματθαίο στο γράμμα της Ελληνικής αλφάβητου «ιώτα», βλ. Η. Σαμπετάι «Ιουδαϊσμός: το Πιστεύω - οι Πηγές» σελ. 72.

26 Πράξεις Αποστόλων, 22:3. Για τον Ραμπάν Γκαμλιέλ ο Γ. Δ. Μεταλληνός, Καθηγητής Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, έγραψε [Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica -τομ. 13:342]: «Περίφημος Εβραίος νομοδιδάσκαλος του 1ου μ.Χ. αιώνα, φαρισαίος με μεγάλο κύρος στον ιουδαϊκό λαό [...] Ο Γαμαλιήλ διεδέχθηκε τον πατέρα του Σίμωνα και τον παππού του ραβίνο Χιλλέλ, στου οποίου τη σχολή ανήκε και ήταν νασί (= πρόεδρος) του Συνεδρίου (Σανεντρίν). [...] Είχε ηγετική θέση στο Μέγα Συνέδριο και τον εκτιμούσαν

ως δάσκαλο του νόμου. Υπήρξε ο πρώτος που έλαβε την προσωνομία Rabbān (διδάσκαλος) και κατείχε και τον τίτλο ha-zaqen (πρεσβύτερος). Υποστήριξε δε τον ελληνικό πολιτισμό». Στοιχεία για τον Γαμαλιήλ βλ. επίσης Αθανασίου Π. Χαστούπη «Κεφάλαια Πατέρων», σελ. 20-21.

Συμπληρωματικά, οφείλουμε να καταγράψουμε ότι, στην οικία του Γαμαλιήλ λειτουργούσε ακαδημία όπου διδάσκονταν Ελληνικά, (βλ. Ταλμούδ Σοτά, 49 β): «**שמה אבא בביתו היו ילדי גליל חכמים** - Χίλιοι μαθητές ήσαν στον οίκο του πατέρα μου. πεντακόσιοι εξ αυτών μελετούσαν την Τορά, και πεντακόσιοι μελετούσαν Ελληνική σοφία»! Κατά τη δίκη των Αποστόλων από το Συνέδριο, διαβάζουμε στις Πράξεις Αποστόλων, 5:34-35, ο Γαμαλιήλ υποστήριξε και πέτυχε την απελευθέρωσή τους: «Σηκωθείς δε εν τω συνεδρίω Φαρισαίος τις, Γαμαλιήλ το όνομα, νομοδιδάσκαλος, τιμώμενος υπό παντός του λαού, προσέταξε να εκβάλωσι τους αποστόλους δι' ολίγην ώραν, και είπε προς αυτούς, Άνδρες Ισραηλίται, προσέχετε εις εαυτούς περί των ανθρώπων τούτων, τι μέλλετε να πράξητε».

27 Κατά Ιωάννην, 3:2, 1:39.

[Ο Ραββίνος κ. Ηλίας Σαμπετάι φοίτησε στο Montefiore College στην Αγγλία και στη συνέχεια παρακολούθησε την Ραββινική Ακαδημία, Gateshead Talmudical College. Από το 1970 υπηρετεί την Ελληνική Εβραϊκή Κοινότητα, ως Ραββίνος Τρικάλων, Θρησκευτικός Σύμβουλος του Κ.Ι.Σ.Ε. και, από το 1988, Ραββίνος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Λάρισας. Έργα του: “פּרשׁת פּשׁוּב: Η Περσά της Εβδομάδας” και “תורת פּרשׁת: Ιουδαϊσμός, το Πιστεύω – οι Πηγές”].

Εμπνευσμένες θρησκευτικές στάσεις

Ο **Hiller Seidman** (1915-1995) ήταν υπεύθυνος του τμήματος των θρησκευτικών υποθέσεων του εβραϊκού συμβουλίου του γκέτο της Βαρσοβίας. Ο ίδιος εξέδιδε μια εφημερίδα από τον Ιούλιο του 1942 μέχρι την καταστροφή της ζώνης όπου διέμεναν οι Εβραίοι τον Ιανουάριο του 1943. Σε βιβλίο του με τίτλο «Από το βάθος της Αβύσσου» - εφημερίδα του γκέτο της Βαρσοβίας που εξεδόθη στη Γαλλία (Εκδόσεις Plon, σειρά «Terre Humaine») αναφέρει απελπισμένες πράξεις ηλικιωμένων ραββίνων ενάντια στα SS, κατάταξη των ταλμουδιστών φοιτητών στους «Bunkers» της Αντίστασης, έγκριση των ραββινικών αρχών για ένοπλο αγώνα, άρνηση των ραββίνων να κερδίσουν ένα καταφύγιο για να μείνουν οι ίδιοι αφού θυσιάσουν την κοινότητά τους.

Από την άλλη πλευρά, όπως σαφώς προκύπτει από το κείμενο του Seidman, καμιά από τις θρησκευτικές απαντήσεις -στερεότυπα για την ανάλυση της ροής των γεγονότων δεν μπόρεσε να επιβληθεί στους κύκλους των 2000 σοφών και των σπουδαστών της Καμπαλά και του Ταλμούδ, οι οποίοι παρά τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης, συνέχισαν να μελετούν τα ιερά κείμενα.

Θεσσαλονίκη, Πλατεία Ελευθερίας, 11.7.1942. Η μοναδική φωτογραφία από την πλευρά της σημερινής Alpha Bank δείχνει τη συγκέντρωση από τη δυτική πλευρά. Μπροστά δύο Έλληνες χωροφύλακες συνομιλούν. Ένας τρίτος διακρίνεται πίσω, μπροστά από συγκεντρωμένους που με μαντήλια προσπαθούν να προστατευθούν από τον ήλιο. Στην πρώτη σειρά τέταρτος από δεξιά ο Φρέντυ Ασσαέλ (ο ψηλός με το σκούρο κουστούμι) προσπαθεί και αυτός να ακούσει τι λέει στον αριστερά του σκυφτό ασπροντυμένο άνδρα ένας νέος. Από πίσω διακρίνεται το κτίριο Στάιν με την αρχική σκεπή του.

Ο Φρέντυ Ασσαέλ
με τη στολή του
Αλβανικού μετώπου.

Συλλέγοντας παλιές φωτογραφίες

Του ΑΝΔΡΕΑ ΑΣΣΑΕΛ

Η αγάπη μου για την ιστορία άρχισε από το δημοτικό. Όλους τους παππούδες και τις γιαγιάδες τους τρέλαινα πάντα στις ερωτήσεις. Μετά το σχολείο αλώνιζα τα παλιατζίδικα προσπαθώντας με το χαρτζιλίκι μου να αγοράσω κάτι, τα αγαπημένα μου θέματα ήταν η Κατοχή και η Ελληνική Επανάσταση. Όταν έφυγα για σπουδές στη Γερμανία άρχισε τότε η εποχή των «φλίμαρκετ» ή «φλόμαρκετ» (υπαίθρια παζάρια), όπως τα λένε οι Γερμανοί. Με το περιορισμένο μου φοιτητικό συνάλλαγμα ήμουν αναγκασμένος να «κάνω τράμπες» και σύντομα ο κύκλος γνωριμιών και η συλλογή μου αυξήθηκαν πολύ. Πάντα με μάγευε η ασπρόμαυρη φωτογραφία, οι Γερμανοί στρατιώτες με τις φωτογραφικές μηχανές «Λάικα» απθανάτιζαν τα πάντα... από ηλιοβασιλέματα μέχρι τουφεκισμένους. Ήμουν ο μοναδικός που αγόραζε

στρατιωτικές φωτογραφίες της Ελλάδας και κυρίως της Θεσσαλονίκης.

Το πρώτο σημαντικό εύρημα που απέκτησα για τους Ισραηλίτες της Θεσσαλονίκης ήταν το αρχείο ενός μηχανικού της Οργάνωσης Τοντ, παραστρατιωτικής γερμανικής οργάνωσης που κατασκεύαζε έργα σιδηροδρομικά και οδοποιίας στα κατεχόμενα μέρη. Ο μηχανικός φωτογράφιζε πολλά, το στρατόπεδο του Βαρώνου Χιρς, την πόλη και τα έργα Χριστιανών και Εβραίων το 1942. Το 1943, ο ίδιος επέβλεπε το φρικτό κάτεργο της Καρυάς, που βρίσκεται στο βουνό κοντά στο Λιανοκλάδι. Εκεί 300 κυρίως νέοι Εβραίοι, που εξαιρέθηκαν από τις αποστολές, έπρεπε να κόψουν ένα πέτρινο βουνό στη μέση για να μπορεί μια αμαξοστοιχία να μπει σε αυτό το τεχνητό φαράγγι, μέχρι να περάσει

η αντίθετη και να συνεχίσει μετά παίρνοντας φόρα από την επίπεδη γραμμή του φαραγγιού στον ανηφορικό της δρόμο για Θεσσαλονίκη.

Με πολύ κόπο ανάλυσα στον υπολογιστή τις 400 μικρές φωτογραφίες και άρχισα πυρετωδώς να ψάχνω για επιζώντες, από τη Θεσσαλονίκη, στο Ισραήλ και από εκεί στο Τέξας. Έτσι άντλησα και την τελευταία δυνατή πληροφορία. Το επόμενο βήμα ήταν η επί τόπου έρευνα, το εκεί περιβάλλον άλλαξε ελάχιστα, πολλές πληροφορίες μου έδωσε και ο πρώην φύλακας του σιδηροδρομικού σταθμού. Με όλη αυτή την τρίχρονη εργασία σχημάτισα ένα βιβλίο 350 σελίδων και 450 ανέκδοτων φωτογραφιών, που θα εκδώσω στο προσεχές μέλλον. Το δυσάρεστο κεφάλαιο των κατέργων το διάνθισα με τις 250 ωραιότερες φωτογραφίες που έχω από την κατεχόμενη Θεσσαλονίκη, μια και όλα από εκεί ξεκίνησαν.

Τον Ιούνιο του 2011 επισκεπτόμενος τυχαία ένα «φλιμάρκετ» κοντά στην πόλη Κέμνιτς της Σαξονίας, στην πρώην Ανατολική Γερμανία, αγόρασα ένα κουτί παπουτσιών γεμάτο με στρατιωτικές φωτογραφίες ενός Γερμανού μουσικού που είχε υπηρετήσει στην Ελλάδα. Ανάμεσα σε αυτές τις 300 περίπου φωτογραφίες ήταν και ένας κλειστός πράσινος φάκελος με τη συνθηματική επιγραφή: Πολεμικές φωτογραφίες από την Ελλάδα. Ανοίγοντας το φάκελο αντίκρισα ως πρώτη φωτογραφία καλοντυμένους νέους με χέρια στην ανάταση, η δεύτερη έδειχνε το συγκεντρωμένο πλήθος στην Πλατεία Ελευθερίας, τέταρτος από δεξιά στη πρώτη γραμμή ο πατέρας μου Φρέντντ Ασασέλ. Ο πατέρας μου Φρέντντ Ασασέλ ήταν αριστούχος στη σχολή Χημικών Μηχανικών στο Μετσόβειο, αποφοίτησε 21 χρονών και παρουσιάστηκε εθελοντής στο Αλβανικό μέτωπο. Δίχως βασική εκπαίδευση τον στείλανε σαν χημικό να τοποθετήσει τα εκρηκτικά στη γέφυρα του Στρυμώνα.

Γνώριζα από τις ατέλειωτες διηγήσεις του πατέρα μου πού ακριβώς στεκότανε στην Πλατεία Ελευθερίας, την αξέχαστη ημέρα της 11ης Ιουλίου 1942... Από εκεί τον άρπαξε ο περιβόητος Παπαναούμ και με κλοτσιές και μπουνιές φρόντισε να καταγραφεί πρώτος, ώστε να τον ξεκάνουν και πρώτο. Ο πατέρας μου δούλεψε ως χημικός στο

Ομάδα περίπου 12 Ισραηλιτών γονατίζουν με τα χέρια σε ανάταση με το χαρτί της εγγραφής στο χέρι. [Βλ. σ. 35 σχετική διαταγή]. Ο Γερμανός δεξιά είναι υπαξιωματικός του Ναυτικού και ο άλλος αριστερά είναι Λοχαγός της Βέρμαχτ.

Ίδια άποψη σε πιο κοντινό πλάνο.

εργοστάσιο λαδιού του «Ξενάκη», το οποίο είχαν επιτάξει οι Γερμανοί. Δύο ενάρετοι Γερμανοί κάποιος Μένζινγκερ από την Βιέννη και ένας Βερολινέζος ονόματι Κούκουκ του Εφοδιασμού, οι οποίοι έπαιρναν το λάδι από το εργοστάσιο, προμήθευσαν τον πατέρα μου με ειδική άδεια και έτσι δεν στάλθηκε στα κάτεργα. Η οικογένεια σώθηκε κρυμμένη μέσα στη Θεσσαλονίκη για δύο χρόνια, κυρίως χάρη στον ηρωισμό Χριστιανών συμπολιτών μας, όπως του Μανώλη Κονιόρδου, της Μαρίας Βουδούρογλου, καθώς και του Ιωσήφ Χαλεπλή, ο οποίος τουφεκίστηκε αργότερα από τους Γερμανούς διότι έκρυβε Άγγλους.

Σωτήριο ρόλο έπαιξαν και οι οικογένειες Μποζάνη και του Κώστα και της Κίτσας Αθυρίδη.

Οι φωτογραφίες της Πλατείας Ελευθερίας που βρήκα δείχνουν το βασανισμό των Εβραίων μετά την καταγραφή τους, μπροστά στα έργα, στη σημερινή Τράπεζα “Alpha Bank”, στη γωνία των οδών Μητροπόλεως και Ίωνος Δραγούμη. Πρόκειται για διατεταγμένο βασανισμό,

Ο μουσικός Βέρνερ Ράνγκε (στη μέση, τέταρτος από δεξιά) παίζει τρομπόνι στην Πλατεία Αριστοτέλους.

Ο μουσικός Βέρνερ Ράνγκε (δεξιά) φωτογραφίζεται στην πολυκατοικία που έμενε, δίπλα από το Ολύμπιον, στην Πλατεία Αριστοτέλους.

σε αντίθεση με τα βασανιστικά καψόνια πριν από την εγγραφή τους τα οποία ξεκίνησαν αυθόρμητα με την ανοχή, την ευλογία και την παρότρυνση των Γερμανικών Αρχών. Εάν παρατηρήσει κάποιος τις γνωστές φωτογραφίες, ένας ειδήμων σε γερμανικές στολές θα προσέξει ότι οι βασανιστές είναι.....ναυτικοί! Σε άλλη φωτογραφία διακρίνουμε στρατιώτη αεροπορίας! Όλοι αυτοί είχαν προφανώς έξοδο, είναι άοπλοι.... και πήγαν να διασκεδάσουν με το θέαμα, όπως έγραφε και η Χιτλερική εφημερίδα τους «Νέα Ευρώπη».

Ο Γερμανός φωτογράφος Ντικ, φωτογραφίζει επιλεκτικά κακόμοιρους Εβραίους ως απόδειξη ρατσιστικής κατωτερότητας.

Στις δικές μου φωτογραφίες βλέπει κανείς τους εγγεγραμμέ-

νους: καλοντυμένοι ευπαρουσίαστοι νέοι, μετά από τόσες ώρες αναμονής κάτω από τον καυτό ήλιο του Ιουλίου να εκτελούν γερμανικές διαταγές που δίνονταν από Έλληνα χωροφύλακα. Δηλαδή, η διαταγή ήταν να μην γλιτώσει κανείς δίχως κάποιο βασανισμό και κάποιοι ιδιαίτερα άτυχοι θα βασανίστηκαν διπλά και πριν και μετά την εγγραφή.

Ο φωτογράφος Βέρνερ Ράνγκε ήταν μουσικός σε μπάντα Μηχανικού και έπαιζε τρομπόνι. Επειδή έχω δει πάρα πολλά άλμπουμ του πιστεύω ότι δεν ενέκρινε αυτά που έβλεπε, ήταν ειρηνικός άνθρωπος ή ίσως και αντιναζί. Φωτογράφισε το βασανισμό σαν να ήθελε να αφήσει ντοκουμέντο, για να καταλάβει ακόμα και κάποιος άσχετος τί γινόταν εκεί. Η πρώτη φωτογραφία δείχνει τους εγγεγραμμένους ναχαμογελούν, μάλλον κατόπιν αστεϊσμού του χωροφύλακα που ήθελε να τους δώσει θάρρος και η τελευταία να τρέχουν να εξαφανιστούν. Στο ίδιο φιλμ είναι και τέσσερις φωτογραφίες στην Πλατεία Αριστοτέλους από όπου ξεκίνησαν οι πρώτες αποστολές στα κάτεργα, τέλη Ιουλίου. Ο Ράνγκε φύλαξε όλο του το φιλμ για να τεκμηριώσει το βασανισμό των Εβραίων.

Σε συνδυασμό με το ότι το μέρος της φωτογράφισης υπάρχει ανέπαφο έως σήμερα, οι φωτογραφίες αυτές είναι αναμφισβήτητο τρανταχτό ντοκουμέντο. Ίσως να έπρεπε ο Δήμος Θεσσαλονίκης να βάλει μια από αυτές τις φωτογραφίες στο μέρος αυτό, ώστε ο κάθε περαστικός να συνειδητοποιεί όσα συνέβησαν.

Ως συντάκτης του κειμένου της αιτιολογικής έκθεσης και του νόμου για την καθιέρωση Ημέρας Μνήμης των Ελλήνων Εβραίων θυμάτων του Ολοκαυτώματος, ο οποίος ψηφίστηκε ομόφωνα από τη Βουλή των Ελλήνων το 2004, και με την εμπειρία των γεγονότων, που έχουν μεσολαβήσει από τότε, θα ήθελα να κάνω κάποιες επισημάνσεις. Χωρίς τη μνήμη και τη μελέτη των ασχημιών, που έχει διαπράξει η ανθρωπότητα κινδυνεύουμε όλοι να ξαναζήσουμε απαίσιες στιγμές της Ιστορίας μας. Γι' αυτό τον λόγο η μνήμη του Ολοκαυτώματος των Ελλήνων Εβραίων πρέπει να μείνει για πάντα σαν μια διαρκής υπόμνηση όλων όσων συνέβησαν, ώστε να μην ξαναβυθιστούμε σε μια παρόμοια άβυσσο.

Είναι υποχρέωσή μας να μεταφέρουμε, πρώτα από όλους στις νέες γενιές, την τραγική ιστορία των θυμάτων αυτών του ναζισμού και για να μην ξεχάσουν και διότι αυτό που συνέβη, απευθύνει ακόμη και σήμερα τις δικές του ερωτήσεις στις συνειδήσεις μας. Να μη λησμονήσουμε την άβυσσο, για να μη λησμονήσουμε ότι το μίσος και η προκατάληψη είναι οι αιτίες που τη διαμόρφωσαν. Γι' αυτόν τον λόγο όποιος έχει

Ημέρα Μνήμης

Ένα κλειδί για την ανάγνωση του σύγχρονου κόσμου

Του ΝΙΚΟΥ ΜΟΥΡΟΥΤΣΟΥ

κληθεί, στην πολιτική, όπως και στην κοινωνία, να αναλάβει μια ευθύνη, πρέπει να αισθάνεται μέσα του την ηθική υποχρέωση να μην τροφοδοτήσει ποτέ τέτοια συναισθήματα, πρέπει να αισθάνεται το κατεπείγον καθήκον να ενώνει και όχι να διαιρεί, να βοηθά

την επανασυμφιλίωση και την αμοιβαία κατανόηση. Οι πρωτοβουλίες, που ανελήφθησαν και φέτος, στην Αθήνα και όπου αλλού στην Ελλάδα εις μνήμην των διωγμών και της εξολόθρευσης των Ελλήνων Εβραίων, αποτελούν ευκαιρίες για να σκεφτούμε την αξία της αξιοπρέπειας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κάθε επί μέρους προσώπου. Το μίσος και η προκατάληψη έχουν τροφοδοτήσει τον ρατσισμό και τον αντισημιτισμό. Υποχρέωσή μας σήμερα είναι να επαγρυπνούμε, ώστε να μην ξαναυπάρξουν οι προϋποθέσεις του μίσους και του φόβου, που έκαναν τόσους ανθρώπους να ξεχάσουν την ανθρωπιά τους και να μεταμορφωθούν σε αιμοχαρείς δημίους. Χρέος μας είναι να εργαστούμε έτσι, ώστε να κυριαρχεί πάντα και παντού το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να τον σέβονται οι άλλοι.

Το μήνυμα μιας ημέρας σαν την 27η Ιανουαρίου είναι η μνήμη των θυμάτων, της εξολόθρευσης, της σφαγής των Ελλήνων Εβραίων, των Τσιγγάνων, των ομοφυλοφίλων, των ψυχικά ασθενών, των κομμουνιστών, των αριστερών και όλων εκείνων των αθώων ανθρώπων, που το μόνο τους έγκλημα ήταν ότι είχαν κάποια ιδιαιτερότητα, που δεν άρεσε στους Ναζί. Είναι η μνήμη του χειρότερου ιού αυτής της αιματοχυσίας, αυτού που ακόμη και σήμερα μαστίζει κατά εποχές την κοινωνία μας και είναι δύσκολο αλλά πρέπει να εξαλειφθεί: η άρνηση της φρίκης, του τρόμου, της απέχθειας, της αποστροφής, του αίσχους και της ασχημίας, η άρνηση των θαλάμων αερίου, των πειραμά-

των του Γιόζεφ Μένγκελε και των άλλων αθλιότητων, που λάμβαναν χώρα στα στρατόπεδα του Ράβενσμπρουκ, του Άουσβιτς και του Μπούχενβαλντ. Αυτός ο ιός της άρνησης είναι ακόμη και σήμερα το ενδημικό κακό του πολιτισμού μας. Γι' αυτό η 27η Ια-

νουαρίου είναι σήμερα πιο χρήσιμη από ποτέ. Η τερατώδης φύση του Ολοκαυτώματος κατάγεται από την μη ανοχή στη διαφορετικότητα, από τον λαϊκισμό και τον εθνικισμό, φαινόμενα οικεία και στη σύγχρονη εποχή. Ο αντισημιτισμός εξακολουθεί να είναι κακό ριζωμένο στην έλλειψη ανεκτικότητας και στον ρατσισμό. Αυτές οι γραμμές δεν είναι παρά η ελάχιστη έκφραση τιμής στα θύματα του εθνικοσοσιαλισμού και του φασισμού και σε εκείνους που με κίνδυνο της ζωής τους έκαναν τα πάντα για να προστατεύσουν τους καταδιωκόμενους. Είναι η ελάχιστη έκφραση τιμής στον ηρωικό αξιωματικό του Ελληνικού Στρατού, Μαρδοχαίο Φριζή, που έδωσε τη ζωή του για την Ελλάδα στην Πρεμετή μαχόμενος ενάντια στον φασίστα Ιταλό εισβολέα. Η Ημέρα Μνήμης ωστόσο δεν είναι μόνο η υπόμνηση μιας δραματικής περιόδου της πρόσφατης Ιστορίας μας, πρέπει να είναι ένα κλειδί για την ανάγνωση του σύγχρονου κόσμου. Πρέπει να είναι ένα πανηγυρικό σημείο αναφοράς μιας θεματικής ενότητας, που διαπερνά και τις υπόλοιπες 364 μέρες του χρόνου και όχι μόνο μια εφήμερη στιγμή μιας τελετουργίας, αποκομμένης από την καθημερινότητα.

Σήμερα περισσότερο από ποτέ είναι απαραίτητη μια κουλτούρα της ειρήνης και της ανεκτικότητας. Οι θεσμοί έχουν το καθήκον να το εμπεδώσουν αυτό, ιδίως στις νέες γενιές, που πρέπει να μάθουν τις σκοτεινές περιόδους της ευρωπαϊκής Ιστορίας, ώστε τέτοια απαίσια περιστατικά, να μη μπορούν να ξανασυμβούν ποτέ. Κλίνοντας ευλαβικά το γόνο σε όλα τα θύματα των Ναζί.

[Ο κ. Νίκος Μουρούτσος, είναι δικηγόρος]

Θεσσαλονίκη - Άουσβιτς

70 χρόνια από την αναχώρηση του πρώτου συρμού

Η επίσημη Ελλάδα και οι παγκόσμιες εβραϊκές οργανώσεις τίμησαν την ιερή μνήμη των 50.000 Ελλήνων Εβραίων της Θεσσαλονίκης που εξοντώθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα

«Ότι κατεδίωξεν ο εχθρός την ψυχήν μου,
εταπείνωσεν εις γην την ζωήν μου»

Ψαλμός ρμβ' (142)

Στη Θεσσαλονίκη από 15 έως 17 Μαρτίου 2013 έλαβε χώρα σειρά συγκινητικών εκδηλώσεων τιμώντας την τραγική επέτειο των 70 χρόνων από το 1943, οπότε αναχώρησε από τη Θεσσαλονίκη ο πρώτος συρμός με τον οποίο οδηγήθηκαν οι Εβραίοι της πόλης στα στρατόπεδα του Άουσβιτς και του Μπιρκενάου. Τις εκδηλώσεις οργάνωσαν η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με τον Δήμο Θεσσαλονίκης, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, την Πρεσβεία του Ισραήλ στην Ελλάδα και το Παγκόσμιο Εβραϊκό Συνέδριο (Π.Ε.Σ.).

Οι εκδηλώσεις έδωσαν την ευκαιρία στην Ελλάδα να ξαναζήσει το μαρτύριο αθώων ανθρώπων οι οποίοι έχασαν τη ζωή τους για μόνο τον λόγο της εβραϊκής θρησκείας τους. Η Θεσσαλονίκη, στην οποία υπήρχε προπολεμικά πολύτιμη εβραϊκή παρουσία, είχε τον μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων μεταξύ των εβραϊκών Κοινοτήτων της Ελλάδας, ενώ συγκατα-

λέγεται μεταξύ των πρώτων ευρωπαϊκών πόλεων ως προς τους άδικα εξοντωθέντες Εβραίους.

Με 19 διαδοχικές σιδηροδρομικές αποστολές προς τα στρατόπεδα του θανάτου εξοντώθηκαν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης των οποίων η εκεί συνεχής παρουσία, βάσει των ιστορικών στοιχείων, έχει προϊστορία μεγαλύτερη των δύο χιλιάδων ετών. Με ιδιαίτερο μίσος οι κατακτητές προσπάθησαν να εξαφανίσουν την εβραϊκή πνοή της πόλης καταστρέφοντας τις 55 Συναγωγές, το ιστορικό νεκροταφείο, όλα τα μνημεία της ιστορικής εβραϊκής δημιουργίας. Παράλληλα κατάσχεσαν τις εβραϊκές περιουσίες, λεηλάτησαν τις εβραϊκές ιδιοκτησίες, αφάνισαν κάθε τι το εβραϊκό.

Στις φετινές εκδηλώσεις τιμής της τραγικής επέτειου των 70 χρόνων, η Κυβέρνηση της Ελλάδος, με την παρουσία του πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά, ενώθηκε σε συμβολική προσευχή μνήμης με το ανώτατο όργανο αντιπροσώπευσης του παγκόσμιου Εβραϊσμού, το Παγκόσμιο Εβραϊκό Συνέδριο. Σημειώνεται ότι για πρώτη φορά Έλληνας πρωθυπουργός παρέστη σε Συναγωγή.

Οι εκδηλώσεις είχαν ιδιαίτερη σημασία σήμερα

Επιζώντες του Ολοκαυτώματος με το δήμαρχο Θεσσαλονίκης, τον πρόεδρο του Ισραήλ και τον πρόεδρο του Κ.Ι.Σ.Ε. στο σιδηροδρομικό σταθμό όπου κατέληξε η πορεία.

Στιγμιότυπο από την Πορεία Μνήμης, της οποίας επικεφαλής τέθηκε ο δήμαρχος Θεσσαλονίκης Γιάννης Μπουτάρης.

Από την ομιλία του πρωθυπουργού στη Συναγωγή της Θεσσαλονίκης.

οπότε ο ναζισμός αρχίζει να σημειώνει πάλι την απεχθή παρουσία του στον Ελληνικό χώρο, με φαινόμενα που πλήττουν την ιστορία, τις παραδόσεις, τον ίδιο τον πολιτισμό της χώρας.

Η παρουσία στις εκδηλώσεις υψηλόβαθμων αντιπροσωπειών εβραϊκών οργανώσεων από όλο τον κόσμο –καθώς το Π.Ε.Σ. συγκάλεσε στη Θεσσαλονίκη τη συνεδρίαση της Εκτελεστικής του Επιτροπής– αποδεικνύει παράλληλα την αναγνώριση της θυσίας των Ελλήνων Εβραίων κατά το Ολοκαύτωμα, όπως επίσης την πίστη στις αρχές που διέπουν το πνεύμα του ελληνικού λαού στη χώρα που γέννησε τη δημοκρατία και το σεβασμό στα ανθρώπινα ιδεώδη και δικαιώματα.

ΟΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Πολλές και ποικίλες εκδηλώσεις πραγματοποιήθηκαν στη Θεσσαλονίκη κατά το τριήμερο 15 έως 17 Μαρτίου 2013.

› Έκθεση φωτογραφίας

Στις 15 Μαρτίου έγιναν, στο φουαγιέ του Δημοτικού Μεγάρου, τα εγκαίνια της έκθεσης φωτογραφίας με θέμα «Θεσσαλονίκη, το άνθος των Βαλκανίων: Μεταξύ μεγαλείου και Ολοκαυτώματος» την οποία επιμελήθηκε το ίδρυμα Yad Vashem. Η έκθεση παρουσιάστηκε με την φροντίδα της Πρεσβείας του Ισραήλ στην Ελλάδα και την

υποστήριξη της Πρεσβείας του Καναδά, καθώς ο Καναδάς έχει φέτος την προεδρία του διεθνούς Οργανισμού για την Μνήμη του Ολοκαυτώματος (IHRA). Πολλοί Θεσσαλονικείς αλλά και επισκέπτες απ' όλον τον κόσμο επισκέφθηκαν την έκθεση.

› Πορεία Μνήμης

Στις 16 Μαρτίου, με το σύνθημα «Ποτέ Ξανά» έγινε συμβολική πορεία Μνήμης από την Πλατεία Ελευθερίας έως τον παλαιό Σιδηροδρομικό σταθμό, αναπαριστώντας την «Πορεία προς τον θάνατο» που έκαναν οι Εβραίοι Θεσσαλονικείς που εκτοπίστηκαν στα στρατόπεδα του θανάτου.

Σε χαιρετισμό του στην πλατεία Ελευθερίας ο δήμαρχος Γιάννης Μπουτάρης τόνισε: «Η πόλη έχασε ένα δυναμικό της κομμάτι και η απώλεια αυτή είναι πολλαπλώς σημαντική για την οικονομία, τον πολιτισμό και την οικογεωγραφία της. Δεν είναι μόνο οι πάνω από 50.000 συμπολίτες μας που χάθηκαν και μαζί μ' αυτούς τα ταλέντα, τα όνειρα, οι προσδοκίες τους. Μαζί τους χάθηκαν και οι φίλιες μας, η δυναμική της πόλης, η δυνατότητά τους να συνεχίσουν την επιστημονική, πολιτική, συνδικαλιστική τους δραστηριότητα που τόσο πολύ άφησε τα ίχνη της στη

Θεσσαλονίκη. Χάσαμε τους γείτονες, τους συμμαθητές και τις συμμαθήτρές μας, τον σημαντικό μας έτερο. Μαζί τους χάθηκαν τα παιδιά τους ή και τα δυνάμει παιδιά τους, αυτά που θα είχαν γεννηθεί και θα είχαν προσδιορίσει με σημαντικό τρόπο το γίγνε-

σθαι της πόλης».

Ο πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης και του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος Δαυίδ Σαλιτέλ, που πήρε αμέσως μετά το λόγο, υπογράμμισε το συμβολισμό της αφετηρίας και της κατάληξης της πορείας: «Στην Πλατεία Ελευθερίας ξεκίνησαν οι διωγμοί εναντίον των Εβραίων της Θεσσαλονίκης στις 11 Ιουλίου 1942. Στον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό πραγματοποιήθηκε το πρώτο βήμα για την απάνθρωπη θανάτωσή τους. Δέκα χιλιάδες Εβραίοι μεταφέρθηκαν με τη βία για να δουλέψουν ως σκλάβοι σε έργα οδοποιίας. Πολλοί πέθαναν από τις κακουχίες και την ασιτία μέσα σε χρονικό διάστημα μερικών εβδομάδων. Άραγε, υπογράμμισε, πόσοι γνωρίζουν ότι για να γλυτώσει τους υπόλοιπους, η Κοινότητά μας πλήρωσε λύτρα; Ότι κατέβαλε στους Γερμανούς ένα τεράστιο ποσό για να εξασφαλίσει, όπως νόμιζε, τις ζωές τους; Άραγε, πόσοι γνωρίζουν ότι αυτή η βάρβαρη δουλοκτητική μεταχείριση των κατακτητών, αυτή η απάνθρωπη δουλεμπορία, δεν έχει αναγνωριστεί από τους θύτες;».

Όταν η πορεία έφτασε στον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό, η χορωδία της Ισραηλιτικής Κοινότητας τραγούδησε σεφαραδικά τραγούδια και ο ραββίνος τέλεσε επιμνημόσυνη δέηση. Στη συνέχεια, διαβάστηκε το κείμενο των διοργανωτών, το οποίο κατέληγε ως εξής:

Στο κέντρο ο πρόεδρος του Συλλόγου Επιζώντων των Ναζιστικών Στρατοπέδων ελληνικής καταγωγής που ζουν στο Ισραήλ Μοσέ Αελιών στο σιδηροδρομικό σταθμό με τη σημαία του Συλλόγου.

Ένα λουλούδι στις σιδηροδρομικές γραμμές από τον παγκοσμίου φήμης βιολιστή Ivry Gitlis, πρέσβη καλής θέλησως της UNESCO.

«Είμαστε εδώ για να θυμίσουμε ότι ο θάνατος τόσων αθώων ανθρώπων δεν ήταν τυχαίο γεγονός. Οι άνθρωποι αυτοί κατηγορήθηκαν ότι ήταν η ρίζα κάθε κακού. Πολιτικές δυνάμεις τους κατηγορήσαν ότι ήταν η ρίζα κάθε κακού. Εκατομμύρια Γερμανοί πείστηκαν ότι οι Εβραίοι ήταν η ρίζα κάθε κακού. Εκατομμύρια Ευρωπαίοι ανέχτηκαν χιλιάδες Βρόνου Χιρς, χιλιάδες Στασιόν Τσίκα, χιλιάδες Ρεζί Βαρδάρ. Αυτή η ανοχή επέτρεψε το τεράστιο έγκλημα. Τιμάμε τη μνήμη των θυμάτων σημαίνει καμία ανοχή. Καμία ανοχή, καμία αδιαφορία».

Την πορεία, της οποίας ηγήθηκε ο δήμαρχος Γιάννης Μπουτάρης, συνόδευσαν ο πρόξενος των ΗΠΑ, ο γενικός πρόξενος της Γερμανίας, εκπρόσωπος του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, ο αντιπρόεδρος του Α.Π. Θεσσαλονίκης κ. Γιάννης Παντής, τα μέλη του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συνεδρίου, ο πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Παναγιώτης Αβραμόπουλος και πολλά μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου. Ιδιαίτερη συγκίνηση προκάλεσε η παρουσία σεβάσμιων Εβραίων Θεσσαλονικέων που επιβίωσαν από τα στρατόπεδα και που ταξίδεψαν από μακριά για να παραστούν στην πορεία. Σημειώνεται ότι οι διοργανωτές σεβάστηκαν την εβραϊκή αργία του

Σαββάτου και ως εκ τούτου η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε χωρίς χρήση μεγαφώνων, γεγονός που της προσέδωσε κατανυκτικό χαρακτήρα.

» Συναυλία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το βράδυ της 16^{ης} Μαρτίου έγινε στην αίθουσα Τελετών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης συναυλία Σεφαραδίτικης μουσικής (Λαντίνο), με τίτλο «The Jewish Soul», από τη Συμφωνική Ορχήστρα του Δήμου.

Μιλώντας κατά την εκδήλωση **ο αντιπρόεδρος του ΑΠΘ Ιωάννης Παντής** είπε τα παρακάτω:

«Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, οι πρυτανικές αρχές, το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό του, οι φοιτητές και οι φοιτήτριές του, τιμούν σήμερα τη μνήμη των 50.000 Εβραίων συμπολιτών μας, όλων εκείνων που πριν από εβδομήντα χρόνια εκτοπίστηκαν από την αγαπημένη Σαλονίκη τους για να δολοφονηθούν λίγο αργότερα στα ναζιστικά στρατόπεδα εξόντωσης. Μαζί τιμούμε και θυμόμαστε σήμερα και όλους τους Εβραίους φοιτητές μας που χάθηκαν για πάντα.

Είναι πολλά αυτά που μας συνδέουν ως πανεπιστημιακή κοινότητα με την ιστορία των Εβραίων της πόλης μας. Πάνω από όλα ο κοινός τόπος αφού η Πανεπιστημιούπολη ως τόπος γνώσης βρίσκεται πάνω σε ένα τόπο μνήμης της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης.

Γνωρίζουμε, επίσης ότι πριν από εβδομήντα χρόνια, την ώρα της εκτόπισης, το Πανεπιστήμιό μας ήταν ταυτόχρονα και παρόν και απόν και κοντά και μακριά από τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης. Μας το υπενθυμίζει με τη μαρτυρία της η επιζήσασα Ζουλί Σαλτιέλ: «Κατά τη διάρκεια των ναζιστικών μέτρων κατά των Εβραίων», αφηγείται, «δεν υπήρξε καμιά επίσημη διαμαρτυρία ούτε από τη μεριά του Πανεπιστημίου, ούτε από τη μεριά των φοιτητών». Για να προσθέσει λίγο παρακάτω: «[Όμως] ένας χριστιανός φοιτητής βοήθησε το γιο μου να διαφύγει στην ιταλική ζώνη κατοχής».

Για πολλές δεκαετίες το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο δίσταζε να σταθμίσει την ευθύνη του αλλά και να τιμήσει όσα μέλη της κοινότητάς του τόλμησαν και βοήθησαν. Για πολλά χρόνια μπορούσε κανείς να διακρίνει στους υπαίθριους χώρους του σπαράγματα

από ταφόπλακες, χωρίς να υπάρχει μία αναφορά που να εξηγεί γιατί αυτές βρίσκονταν εκεί παρατημένες.

Σήμερα όμως το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο απαλλαγμένο από ενοχικά σύνδρομα αντικρίζει πια αυτό το παρελθόν, την ιστορία και τον χαμό των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, ως κομμάτι και της δικής του ιστορίας. Εβδομήντα χρόνια μετά στέκεται απέναντι σε όλους όσοι αρνούνται το Ολοκαύτωμα και κηρύσσουν πιο ανοιχτά από ποτέ άλλοτε τον λόγο της μισαλλοδοξίας και του φανατισμού. Και έρχεται να υποστηρίξει θεσμικά την πρωτοπόρα έρευνα διδασκόντων του για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης της Ισραηλτικής κοινότητας της Θεσσαλονίκης ήδη από τη δεκαετία του 1990. Ενδεικτικά αναφέρω τη δουλειά του Τμήματος Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας που μετέφρασε από τα γαλλικά το

μνημειώδες έργο του Ιωσήφ Νεχαμά «Ιστορία των Ισραηλιτών της Θεσσαλονίκης».

Από το 2011 το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο συγκαταλέγεται ανάμεσα στα ελάχιστα ιδρύματα στην Ευρώπη που προσφέρει πρόσβαση στη μεγαλύτερη συλλογή οπτικοακουστικών μαρτυριών επιζώντων του Ολοκαυτώματος που ξεκίνησε ο Spielberg. 56.000 συνεντεύξεις, μεταξύ των οποίων πάνω από 600 Ελλήνων Εβραίων, βρίσκονται σήμερα στη διάθεση των ελλήνων και ξένων ερευνητών, της εβραϊκής κοινότητας της πόλης μας, φοιτητών και μαθητών, αλλά και κάθε ευαισθητοποιημένου πολίτη. Μια επιστημονική επιτροπή έχει ήδη συγκροτηθεί στο ΑΠΘ με σκοπό τη μέγιστη αξιοποίηση αυ-

τού του πολύτιμου αρχείου στην έρευνα και στη διδασκαλία, στην παραγωγή πρωτότυπης γνώσης και στη διάχυσή της στο ευρύ κοινό. Από φέτος, τμήμα του Πανεπιστημίου μας προσφέρει μάθημα ιστορίας του ελληνικού εβραϊσμού. Η παρούσα πρυτανική αρχή έχει ήδη προβεί στις πρώτες ενέργειες προς το Υπουργείο Παιδείας για την επανασύσταση της έδρας Εβραϊκών Σπουδών, που προβλεπόταν από την πράξη ίδρυσης του Πανεπιστημίου μας το 1925 και η οποία καταργήθηκε αναίτια από την δικτατορία του Μεταξά το 1939. Ελπίζουμε ότι με την πρωτοβουλία μας αυτή η Θεσσαλονίκη θα καταστεί και πάλι κάποια στιγμή στο μέλλον κέντρο γνώσης για την ιστορία και τον πολιτισμό των Εβραίων. Παράλληλα, σε συνεργασία με την Ισραηλίτικη Κοινότητα της Θεσσαλονίκης, σύντομα θα τοποθετηθεί και μνημείο μνήμης σε χώρο που παραχωρήθηκε για τον σκοπό αυτό εντός του ΑΠΘ. Ενώ, τέλος, είμαστε σε τελικές συνεννοήσεις με 4 πανεπιστήμια του Ισραήλ για να συνάψουμε συμφωνίες συνεργασίας.

Οι παραπάνω δράσεις συνιστούν το δικό μας χρέος μνήμης απέναντι στους χαμένους Εβραίους συμπολίτες μας. Γνωρίζουμε, ότι το χρέος μνήμης αυτό δεν πρόκειται να εξοφληθεί ποτέ. Όμως για το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης είναι αυτό ακριβώς το ανεξόφλητο χρέος που παράγει και θα παράγει γνώση. Που πυροδοτεί το στοχασμό, αποτρέπει τον εφησυχασμό και που διατηρεί για πάντα ζωντανή τη μνήμη του Ολοκαυτώματος των 50.000 Εβραίων της Θεσσαλονίκης. Το ΑΠΘ, το μεγαλύτερο πανεπιστήμιο της Ελλάδας, από τον χώρο του παλιού εβραϊκού νεκροταφείου όπου στέκεται θα υπενθυμίζει διαρκώς την διαχρονική σημαντικότητα της Ισραηλίτικης Κοινότητας για την πόλη της Θεσσαλονίκης και θα αποτελεί μια σταθερή γέφυρα συνεργασίας με τα πανεπιστήμια του κράτους του Ισραήλ».

Η Τελετή στη Συναγωγή

Στις 17 Μαρτίου έγινε στη Συναγωγή Μοναστηριωτών η πανηγυρική Τελετή Μνήμης παρουσία του πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά, του κυβερνητικού εκπροσώπου Σίμου Κεδίκογλου, των υπουργών Τουρισμού Όλγας Κεφαλογιάννη, Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων Αθανάσιου Τσαυτάρη, Περιβάλλοντος Ευάγγελου Λιβιεράτου, Μακεδονίας Θράκης Θεόδωρου Καραόγλου, του αναπληρωτή υπουργού Περιβάλλοντος Σταύρου Καλαφάτη, των υφυπουργών Εξωτερικών Κώστα Τσιάρα και Αθλητισμού Γιάννη Ιωαννίδη, του γενικού γραμματέα Δημοσίων Έργων Στράτου Σιμόπουλου, της Ειδικής απεσταλμένης για θέματα Ολοκαυτώματος Φωτεινής Τομαή-Κωνσταντοπούλου, του περιφερειάρχη Κεντρικής Μακεδονίας Απόστολου Τζιτζικώστα, του δημάρχου Θεσσαλονίκης Γιάννη Μπουτάρη, εκπροσώπου του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, βουλευτών, διπλωματών, εκπροσώπων εβραϊκών Οργανισμών του εξωτερικού καθώς και προέδρων Ισραηλιτικών Κοινοτήτων της Ελλάδος και εκπροσώπων Εβραϊκών Οργανισμών.

Η τελετή ξεκίνησε με δέηση και άναμμα κεριών από επιζώντες ομήρους ενώ σημαντικές ομιλίες εκφωνήθηκαν από τον πρωθυπουργό Αντώνη Σαμαρά, τον δήμαρχο Θεσσαλονίκης Γιάννη Μπουτάρη, τον πρόεδρο του Π.Ε.Σ. Ρόναλντ Λόντερ, τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Εβραϊκού Συνεδρίου Μοσέ Κάντορ, τον πρόεδρο του Κ.Ι.Σ.Ε. και της Ι.Κ. Θεσσαλονίκης Δαβίδ Σαλτιέλ, τον πρέσβη του Ισραήλ στην Ελλάδα Αριε Μέκελ, ο οποίος ανέγνωσε μήνυμα του πρωθυπουργού του Ισραήλ Βενιαμίν Νετανιάχου, τον εκπρόσωπο του Ισραηλινού πρωθυπουργού και πρόεδρο του Εβραϊκού Πρακτορείου Νατάν Σαράνσκι και τον εκπρόσωπο του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. Τάσο Κουράκη, ο οποίος ανέγνωσε μήνυμα του προέδρου του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. Αλέξη Τσίπρα.

Στη συνέχεια δημοσιεύουμε τις ομιλίες του πρωθυπουργού, του προέδρου του Π.Ε.Σ., του προέδρου του Κ.Ι.Σ.Ε., καθώς επίσης και το Ψήφισμα που εξέδωσε η Εκτελεστική Επιτροπή του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συνεδρίου, η οποία συνεδρίασε στη Θεσσαλονίκη στις 17.3.2013.

Ο χαιρετισμός του πρωθυπουργού κ. Αντώνη Σαμαρά

«Φίλες και φίλοι,

Η σημερινή μας παρουσία στον χώρο αυτό είναι ζήτημα συνείδησης και χρέους. Ζήτημα συνείδησης και χρέους στη μνήμη των χιλιάδων συμπολιτών μας, από την πόλη της Θεσσαλονίκης, που βρήκαν φρικτό θάνατο στα κολαστήρια του Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Ήταν ακριβώς πριν 70 χρόνια, όταν ξεκίνησε από εδώ, 15 Μαρτίου του 1943, η πρώτη αποστολή Εβραίων της πόλης με προορισμό την υπό ναζιστική κατοχή Πολωνία. Μόνο τους φταιξίμο ήταν ότι γεννήθηκαν Εβραίοι...

Αν μπορώ να πω με δύο λέξεις, αυτό που μου έρχεται στο μυαλό, αυτό που βγαίνει από την ψυχή όλων και όλων των Ελλήνων, είναι μόνο οι δύο λέξεις:

Ποτέ Ξανά!

Στη διάρκεια της αποτρόπαιας εκείνης βιομηχανίας θανάτου που έστησαν οι Ναζί – και που είναι αδύνατο ακόμη και σήμερα να συλλάβει ο άνθρωπος – οι 67.151 Έλληνες Εβραίοι, από διαφορετικά σημεία της χώρας, που εξοντώθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα, ήταν μέρος μόνο των 6 εκατομμυρίων συνολικά Εβραίων θυμάτων από ολόκληρη την Ευρώπη.

Ένα προμελετημένο και οργανωμένο μαζικό έγκλημα: Όπου η βιομηχανία θανάτου συνάντησε την ανεξάντλητη ελπίδα για ζωή. Όπου η αγριότητα του ανθρώπινου ζώου-θύτη συνάντησε το μεγαλείο του ανθρώπου-θύματος.

Κι η εμπειρία εκείνη, τότε, σφράγισε τόσο το μεταπολεμικό μας σύστημα, όσο και τις ανθρώπινες σχέσεις, έκτοτε...

Η σημερινή μας παρουσία στον χώρο αυτό είναι ζήτημα συνείδησης και χρέους

– ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΣ

Κυρίες και Κύριοι,

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητεί σήμερα ότι το Ολοκαύτωμα αποτέλεσε το ειδεχθέστερο έγκλημα, μια δολοφονία κατά της ίδιας της ανθρωπότητας.

Όπως ξέρετε «Ολοκαύτωμα» είναι ελληνική λέξη. Και ως τέτοια επιβλήθηκε διεθνώς.

Σημαίνει εκείνο που καίγεται εντελώς, χωρίς ίχνη και χωρίς να αφήνει κανένα κατάλοιπο συνέχειας.

Είναι στενά συνδεδεμένο ως έννοια και με μία άλλη ελληνική λέξη, τη Γενοκτονία. Τη χρησιμοποίησε ένας Πολωνό-Εβραίος συγγραφέας, ο Ραφαήλ Λέμκιν, για να ορίσει ένα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας: Όταν, δηλαδή, ένα επίσημο κράτος, συστηματικά εξοντώνει ένα λαό, για να αφανίσει, ακριβώς, τη συνέχειά του. Κι όταν αυτή η μαζική δολοφονία γίνεται οργανωμένα και εν ψυχρώ, ανεξάρτητα από την έκβαση των πολεμικών επιχειρήσεων, και χωρίς καμία δυνατότητα στα θύματα να γλιτώσουν φεύγοντας.

Ο Λέμκιν χρησιμοποίησε τον όρο αυτό για πρώτη φορά στην περίοδο του Μεσοπολέμου, για να περιγράψει τη γενοκτονία σε βάρος άλλων λαών. Αλλά το θαρραλέο πνεύμα του δεν βρήκε ανταπόκριση στην εποχή του. Κι έτσι το κακό επαναλήφθηκε λίγα χρόνια αργότερα, σε πάρα πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις...

Γι' αυτό έχει σημασία να μην ξεχνάμε. Να δείχνουμε μηδενική ανοχή σε τέτοια φαινόμενα. Γι' αυτό έχει σημασία να έχουμε πάντα στο μυαλό μας αυτές τις δύο λέξεις:

Ποτέ Ξανά! Ποτέ Ξανά Ολοκαύτωμα! Ποτέ Ξανά Γενοκτονίες!

Σήμερα, λαοί και κυβερνήσεις έχουν χρέος να παίρνουν κάθε μέτρο, να υλοποιούν κάθε πρωτο-

βουλία, με στόχο την αποκατάσταση της ιστορικής πραγματικότητας στέλνοντας ηχηρά μηνύματα στην κοινωνία, κυρίως όμως στη νέα γενιά.

– Για να είμαστε βέβαιοι ότι αυτό δεν θα ξανασυμβεί...

Πολλοί έχουν την αφελή πεποίθηση ότι τέτοια ειδεχθή εγκλήματα, κατά ολόκληρων λαών, γίνονταν μονάχα στο απώτερο σκοτεινό παρελθόν της Ανθρωπότητας!

Δυστυχώς έχουν άδικο. Το Ολοκαύτωμα αποδεικνύει ότι ο 20^{ος} Αιώνας υπήρξε απόλυτα συμβατός με τέτοιες φρικαλεότητες. Και γι' αυτό δεν πρέπει να εφησυχάζουμε...

Ευτυχώς, σήμερα οι νεώτερες γενιές δεν έζησαν εκείνη την ανείπωτη φρίκη.

Δυστυχώς, όμως, γι' αυτόν ακριβώς το λόγο – ότι δεν τα έζησαν – τείνουν να θεωρούν «αυτονόητες» τις αξίες και τις αρχές του Ανθρωπισμού.

Όμως τίποτε δεν είναι αυτονόητο!

Αυτό ακριβώς μας θυμίζει το Ολοκαύτωμα. Αυτό μας θυμίζουν οι Γενοκτονίες!

Και γι' αυτό δεν πρέπει να εφησυχάζουμε.

Είναι χρέος μας, λοιπόν, να βοηθήσουμε τους νέους να αντιληφθούν ότι οι αξίες που διέπουν την κοινωνία που ζουν δεν είναι δεδομένες. Πρέπει να τις περιφρουρούν καθημερινά.

Πρέπει το «Ποτέ ξανά», να το πιστέψουν οι ίδιοι και να το περάσουν στις επόμενες γενεές.

Κυρίες και Κύριοι,

Η Ελληνική κοινωνία πολέμησε σκληρά το Ναζισμό! Και αναλογικά είχε από τα περισσότερα θύματα σε ολόκληρη την τότε κατεχόμενη Ευρώπη.

Αυτή την απaráμιλλη Αντίσταση, αυτή την ηθική και πολιτική νίκη ολόκληρου του Ελληνικού λαού, την προσβάλλουν βάνανυσα και την αμαυρώνουν σήμερα οι ελάχιστες μεμονωμένες φωνές που προσπαθούν να αναβιώσουν το ρατσισμό και τον αντισημιτισμό.

Μπορεί να είναι λίγοι. Μπορεί να είναι λιγότε-

ροι απ' ότι σε άλλες δυτικές κοινωνίες. Αλλά και λίγοι προσβάλλουν...

Προσβάλλουν τη μνήμη των θυμάτων του Ναζισμού. Όλων των θυμάτων! Χριστιανών και Εβραίων.

Γιατί τα αδέρφια μας που χάθηκαν τότε, οί Έλληνες Εβραίοι ήταν αυτό ακριβώς: αδέρφια μας!

Και μαζί τους χάθηκαν και εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες πολεμώντας τους κατακτητές.

Ο ελληνοεβραίος Συνταγματάρχης Μαρδοχαίος Φριζής, υπήρξε ο πρώτος ανώτατος Έλληνας αξιωματικός που σκοτώθηκε πολεμώντας τα φασιστικά στρατεύματα του Μουσολίνι στην εποποιία της Αλβανίας!

Σκοτώθηκε πολεμώντας όρθιος και φροντίζοντας την κάλυψη των στρατιωτών του, κατά τη διάρκεια αεροπορικής επιδρομής στο μέτωπο.

Λίγες μέρες πριν, το τμήμα του οποίου προϊστάτο – το θρυλικό «απόσπασμα Αώου» – είχε εμποδίσει την περικύκλωση της 8^{ης} Ελληνικής Μεραρχίας από Αλпинιστές του εχθρού. Κι αμέσως μετά είχε καταφέρει να παγιδέψει και να συλλάβει τους πρώτους αιχμαλώτους του εχθρού, 700 τον αριθμό, από τις ειδικές δυνάμεις της φασιστικής μεραρχίας των «Κενταύρων» στη γέφυρα του ποταμού Καλαμά...

Ένας αληθινός, δηλαδή, ήρωας της Ελλάδας! Και σαν ήρωα τον τιμούμε! Ένα εκλεκτό τέκνο του Εβραϊκού Ελληνισμού, που μας κάνει όλους υπερήφανους.

Γι' αυτό σας λέω: Οι Έλληνες Εβραίοι είναι αδέρφια μας. Αλλά και όλοι οι Εβραίοι που έπεσαν θύματα του Ολοκαυτώματος παντού στην Ευρώπη, είναι αδελφιά μας! Γιατί ο Ελληνικός λαός έχει θρηνήσει τις δικές του Γενοκτονίες και έχει βαθιά αισθήματα αλληλεγγύης σε όσους λαούς υπέστησαν τέτοια σκληρή μοίρα.

Και όλοι όσοι πολέμησαν τους Ναζί κι όλοι όσοι έπεσαν θύματα της ναζιστικής θηριωδίας, εντός κι εκτός Ελλάδας, άφησαν με το θάνατό τους την ίδια παρακαταθήκη σε όλους μας.

Ποτέ ξανά!

Φίλες και φίλοι,

Ο Ελληνικός Πολιτισμός είναι αντίπαλος με τον ρατσισμό, έτσι κι αλλιώς.

Κι όχι μόνο στην πρόσφατη ιστορία του. Από τα βάθη των αιώνων...

Για τους Έλληνες, η κοινή ταυτότητά τους ήταν πάνω απ' όλα κοινότητα Παιδείας και Πολιτισμού. Ο ρατσισμός, επομένως, δεν χώραγε ποτέ στην Ελληνική ταυτότητα!

Κι ακόμα, η αγάπη των Ελλήνων για την πατρίδα μας, δεν είχε ποτέ ρατσιστικές αποχρώσεις. Δεν ήταν ποτέ μίσος για τον «άλλο». Ήταν αγάπη και υπερηφάνεια για τρία πράγματα: για την Ελευθερία μας, για την Κληρονομιά μας, για τον τόπο μας.

Γι' αυτό κι οι Έλληνες ήταν ανοιχτοί σε άλλους λαούς, δέχθηκαν επιρροές απ' αυτούς, άσκησαν επιρροές και οι ίδιοι σε εκείνους, έζησαν μαζί τους για αιώνες. Τους δέχθηκαν στις πόλεις τους! Μοιράστηκαν κοινή μοίρα και κοινά παθήματα από κοινούς δυνάστες.

Με δύο λόγια, οι ρατσιστές δεν χωρούν ανάμεσά μας. Ούτε η αντισημιτική μισαλλοδοξία.

Και επιμένω: Ο αντισημιτισμός είναι ξένος και εχθρικός προς την Ελλάδα, τους Έλληνες και τον Πολιτισμό μας.

Από την Ελλάδα του Περικλή μέχρι σήμερα, τα ιδανικά της δημοκρατίας, της αγάπης για την Ελευθερία, του διαλόγου και του σεβασμού προς «τον άλλο», παρέμειναν αδιαπραγμάτευτες αρχές του λαού μας, που υπήρξε πάντοτε βαθύτατα ανθρωπιστής.

Εξ άλλου, ο ελληνικός, όπως και ο ιουδαϊκός, είναι οι δύο μεγάλοι πολιτισμοί της Μεσογείου στους οποίους βασίσθηκε ο ευρωπαϊκός Διαφωτισμός και εν τέλει ο σύγχρονος δυτικός πολιτισμός.

Η διαδρομή τριών χιλιετιών που συμπληρώνουν στην εποχή μας οι ελληνοεβραϊκές σχέσεις πιστοποιεί το μοναδικό ιστορικό παράδειγμα δύο εθνών

Οι Έλληνες Εβραίοι είναι αδέρφια μας.

Αλλά και όλοι οι Εβραίοι που έπεσαν θύματα του Ολοκαυτώματος παντού στην Ευρώπη, είναι αδελφιά μας! Γιατί ο Ελληνικός λαός έχει θρηνήσει τις δικές του Γενοκτονίες και έχει βαθιά αισθήματα αλληλεγγύης σε όσους λαούς υπέστησαν τέτοια σκληρή μοίρα.

– ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΣ

με τόσο παλαιούς δεσμούς.

Κι αυτό δεν είναι τυχαίο: Διατρέχοντας την ιστορία των δύο λαών, εύκολα διαπιστώνει κανείς κοινά χαρακτηριστικά τους: Την κλίση τους στο εμπόριο, την αγάπη τους στην τέχνη και τα γράμματα, την πολύχρονη υποδούλωσή τους σε κατακτητές – πολλές φορές κοινούς κατακτητές. Και, βεβαίως, το κοινό χαρακτηριστικό της Διασποράς!

Κι ακόμα αγάπη προς την Πατρίδα τους, αγάπη προς την

Ελευθερία, σεβασμός του ατόμου και κοσμοπολιτισμός, που ποτέ, όμως, δεν έσβησε τους δεσμούς με τον τόπο καταγωγής.

Όλα αυτά συνέδεσαν άρρηκτα τους δύο λαούς, οι οποίοι με την ιστορία τους σφράγισαν τον μεγάλο ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Κι είναι ιδιαίτερα θετικό – αλλά και εξόφληση ιστορικής υποχρέωσης – το γεγονός ότι σήμερα οι ελληνο-ϊσραηλινές σχέσεις περνάνε την καλύτερη περίοδό τους εδώ και δεκαετίες.

Και οι προοπτικές είναι ακόμα καλύτερες από δω και μπρός!

Φίλες και Φίλοι,

Σήμερα ο νεοναζισμός εμφανίζεται και πάλι σε ολόκληρη την Ευρώπη. Βοηθά και η κρίση, η πολύ μεγάλη ανεργία που υπάρχει. Αυτή η κατάρρευση προσδοκιών που σαρώνει έξαφνα ολόκληρες κοινωνίες, που ήταν διαφορετικά μαθημένες ως σήμερα...

Γι' αυτό και σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά – γι' αυτό και στις χώρες που περνάνε μεγάλη κρίση, περισσότερο απ' ό,τι αλλού – οφείλουμε να έχουμε το νου και τα μάτια μας ανοιχτά...

Τώρα το «Ποτέ Ξανά», είναι πιο επίκαιρο από κάθε άλλη φορά!

Τώρα το μέτωπο κατά του νεοναζισμού είναι πιο απαραίτητο από κάθε άλλη φορά.

Τώρα το μέτωπο κατά του αντισημιτισμού, είναι ακόμα πιο επιτακτικό!

Τώρα είναι που δεν πρέπει να αφήσουμε την απάθεια, που δεν πρέπει να αφήσουμε τον εφησυχασμό, να διαβρώσουν τα κράτη, να διαβρώσουν τους λαούς της Ευρώπης, όπως συνέβη, στην τραγική, στη δραματική δεκαετία του '30...

Σας βεβαιώ ότι στην Ελλάδα δεν θα αφήσουμε να συμβεί κάτι τέτοιο.

Όχι μόνο γιατί δεν το θέλει η σημερινή κυβέρνηση...

Αλλά γιατί δεν το θέλουν οι Έλληνες. Γιατί δεν τους το επιτρέπει η παράδοσή τους. Γιατί υπάρχουν πολύ ισχυρά αντισώματα στο DNA μας, στο γονίδιο μας, που πολεμούν αυτόν τον «ιό».

Φίλες και φίλοι,

Ο λόγος που βρισκόμαστε εδώ, είναι γιατί θυμόμαστε.

Χωρίς μνήμη δεν υπάρχει Πολιτισμός, δεν μπορεί να υπάρχει κοινωνία με προοπτική και μέλλον, χωρίς μνήμη.

Ως πρωθυπουργός αυτής της χώρας, στέλνω από το βήμα αυτό ένα ισχυρό μήνυμα σε ολόκληρη την ελληνική κοινωνία:

Θα εξακολουθήσουμε όπως και στο παρελθόν, με νομοθετικά μέτρα όποτε χρειάζεται να δείχνουμε μηδενική ανοχή στην αντιμετώπιση κρουσμάτων βίας και ρατσισμού.

Από το βήμα αυτό, τιμώντας τους νεκρούς μας, σας καλώ όλους στον αγώνα που απαιτεί η υπόσχεσή όλων μας. Η υπόσχεση του «Ποτέ ξανά».

Να το πούμε καθαρά και να το πιστέψουμε εμείς οι ίδιοι...

Να το πούμε δυνατά, για να το ακούσουν κι όλοι οι άλλοι γύρω μας...

Να το πούμε πειστικά, για να το πιστέψουν τα παιδιά μας. Και για να το περάσουν και εκείνα στα δικά τους παιδιά...

Να το πούμε με λόγια, αλλά να το πούμε και με πράξεις, για να ανακουφιστούν και οι ψυχές εκείνων που χάθηκαν τότε...

Ποτέ Ξανά!

Ομιλία του προέδρου του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συνεδρίου κ. Ρόναλντ Λόντερ

Συγκεντρωθήκαμε σήμερα εδώ στη Θεσσαλονίκη για να θυμηθούμε τα τραγικά γεγονότα που συνέβησαν σε αυτή την πόλη πριν από 70 χρόνια, στο όχι και τόσο μακρινό παρελθόν.

Στις 15 Μαρτίου 1943, οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής εκτόπισαν στο Άουσβιτς, χρησιμοποιώντας τρένα που προορίζονταν για μεταφορά τροφίμων, τους πρώτους εβραίους από τη Θεσσαλονίκη. Μέσα σε λιγότερο από πέντε μήνες, ακολούθησαν και άλλες 48.000 άνδρες, γυναίκες και παιδιά. Από αυτούς επιβίωσαν λιγότερα από 2.000 άτομα. Μέχρι τα τραγικά αυτά γεγονότα, η Θεσσαλονίκη ήταν γνωστή στον παγκόσμιο εβραϊσμό ως η «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων». Ορισμένοι μάλιστα την αποκαλούσαν «Μητέρα του Ισραήλ». Η Θεσσαλονίκη ήταν ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της εβραϊκής ζωής παγκοσμίως, μαζί με πόλεις όπως το Βίλνιους, η Οδησσός ή η Βαρσοβία.

Η εβραϊκή παρουσία στη Θεσσαλονίκη χρονολογείται εδώ και 2.000 χρόνια. Στη Θεσσαλονίκη γεννήθηκε ο διάσημος Ραββίνος Moses ben Joseph di Trani, γνωστός ως «Mabit».

Κατά το Μεσαίωνα, η Θεσσαλονίκη έγινε η μεγαλύτερη εβραϊκή πόλη στον κόσμο και παρέμεινε για περισσότερα από 200 χρόνια. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα από τους 130.000 κατοίκους της πόλης οι μισοί περίπου ήταν εβραίοι.

Μέχρι το Ολοκαύτωμα, το λιμάνι της πόλης δεν λειτουργούσε το Σάββατο και κανένα πλοίο δεν μπορούσε να μπει στο λιμάνι ή να ξεφορτώσει λόγω της ιερής εβραϊκής αργίας του Σαββάτου.

Οι Ναζί και οι οπαδοί τους ήταν αρκετά αποτελεσματικοί και έτσι ελάχιστοι Εβραίοι από τη Θεσσαλονίκη επέζησαν από το Ολοκαύτωμα.

Μόνο ένας στους 20 από όσους εκτοπίστηκαν

επέζησε και κάποιοι από αυτούς βρίσκονται σήμερα ανάμεσά μας. Τους καλωσορίζω και τους ευχαριστώ που μας τιμούν με την παρουσία τους.

Μετά τον πόλεμο οι περισσότεροι Εβραίοι χάθηκαν, οι πιο πολλές εβραϊκές περιουσίες στη Θεσσαλονίκη λεηλατήθηκαν και ορισμένα εβραϊκά μνημεία, όπως τα νεκροταφεία υπέστησαν βανδαλισμούς, καταστράφηκαν ή πάνω από αυτά χτίστηκαν άλλα οικοδομήματα.

Οφείλουμε ευγνωμοσύνη σε αυτούς που επέζησαν και επέστρεψαν για να ξαναχτίσουν την Κοινότητα, καθώς και σε όσους κατέβαλαν τεράστιες προσπάθειες, όπως ο Δαβίδ Σαλτιέλ, για να μπορέσουν να διατηρήσουν την εβραϊκή κληρονομιά της Θεσσαλονίκης.

Η αποκατάσταση της Συναγωγής όπου έχουμε συγκεντρωθεί σήμερα μαρτυρεί τη δύναμη που έχει επιδείξει η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης απέναντι στις αντιξοότητες.

Δαβίδ, μπορείτε να είστε πραγματικά υπερήφανοι για όσα έχετε κατορθώσει και γνωρίζω ότι είστε αξιοθαύμαστοι από πολλούς ανθρώπους, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλο τον εβραϊκό κόσμο.

Ο λόγος για τον οποίο η ηγεσία του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συμβουλίου, καθώς και οι επικεφαλής πολλών εβραϊκών κοινοτήτων βρίσκονται μαζί σας σήμερα δεν είναι μόνο για να θυμηθούμε το παρελθόν.

Δεν είναι για να αποτίσουμε απλώς φόρο τιμής στα θύματα του πιο αποτρόπαιου εγκλήματος στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Είναι για να δείξουμε την αλληλεγγύη του παγκόσμιου εβραϊσμού στους εβραίους της Ελλάδος, στους εβραίους της Θεσσαλονίκης, σε όλους αυτούς που ζουν σήμερα εδώ, συχνά κάτω από δύσκολες συνθήκες.

Σήμερα, σε αυτή τη χώρα πολλοί Εβραίοι έχουν και πάλι λόγους για να ανησυχούν.

Ανησυχούν, όπως και όλοι οι συμπολίτες τους, για την οικονομική κρίση που πλήττει την Ελλάδα.

Ανησυχούν επίσης, επειδή η ίδια ιδεολογία που εξολόθρευσε περίπου 50.000 Εβραίους της Θεσσαλονίκης και έξι εκατομμύρια σε ολόκληρη την Ευρώπη φαίνεται να αναβιώνει.

Η ίδια εξτρεμιστική και φανατική ιδεολογία που έφερε την καταστροφή στην Ευρώπη πριν από 70 χρόνια εκπροσωπείται σήμερα στο ελληνικό κοινοβούλιο. Το όνομά της είναι «Χρυσή Αυγή».

Οι ηγέτες του κόμματος χρησιμοποιούν τον χιτλερικό χαιρετισμό.

Χρησιμοποιούν τη σβάστικα σε συνεδριάσεις του κόμματός τους.

Μιλούν για «Αίμα και Τιμή».

Δοξάζουν τους ηγέτες της ναζιστικής Γερμανίας.

Αμφισβητούν ανοιχτά το Ολοκαύτωμα και αρνούνται την ύπαρξη των θαλάμων αερίων.

Διαβάζουν αποσπάσματα από αντισημιτικά κείμενα, όπως τα «Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών», μέσα στο Κοινοβούλιο.

Δηλώνουν δημοσίως και χωρίς ενδοιασμό πως θα στείλουν τους εχθρούς τους «στους φούρνους» και πως θα «κάνουν από το δέρμα τους λάμπες».

Προσβάλλουν και χτυπούν ανθρώπους στον δρόμο γιατί έχουν διαφορετικό χρώμα δέρματος.

Ένα από τα μαθήματα που πήραμε πριν από 70 χρόνια είναι το εξής: Δεν μπορεί να υπάρξει συμβιβασμός με το Κακό

Απειλούν τους δημοσιογράφους που θέλουν να καλύψουν δημοσιογραφικά τις συναντήσεις τους.

Μιλούν όπως οι Ναζί.

Συμπεριφέρονται όπως οι Ναζί.

Εν ολίγοις: είναι Ναζί!

Σε πολλές χώρες υπάρχουν εξτρεμιστικά κόμματα όπως η «Χρυσή Αυγή». Αυτό είναι αρκετά κακό, ειδικά εδώ στην Ευρώπη, μετά από όλα όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια του Ολοκαυτώματος. Προκαλεί σοκ το γεγονός ότι ένα νεο-ναζιστικό κόμμα θα μπορούσε να έχει την υποστήριξη του 10 έως και 15% του πληθυσμού, σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν αυτή τη στιγμή.

Η «Χρυσή Αυγή» αποτελεί κίνδυνο και απειλή όχι μόνο για ορισμένες εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες, αλλά και για τη δημοκρατία της Ελλάδας.

Αυτό που πρέπει να διδαχθούμε από το Ολοκαύτωμα είναι πως: Όλες οι μορφές ρατσισμού, αντισημιτισμού, ξενοφοβίας και μισαλλοδοξίας πρέπει να καταπολεμηθούν αποφασιστικά χρησιμοποιώντας τους νόμους.

Ο διορισμός του Χίτλερ ως καγκελάριου, πριν από ογδόντα χρόνια, σηματοδότησε το τέλος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.

Υπήρχε τότε μια οικονομική κρίση που έπληξε

σκληρά τη Γερμανία, μια βαθιά οικονομική κρίση.

Αρχικά δεν βρέθηκαν αρκετοί δημοκράτες για να ενώσουν τις δυνάμεις τους ενάντια στους εχθρούς της ελευθερίας και της δημοκρατίας.

Μην ξεχνάτε ότι το 1943 δεν ήταν απλά το έτος κατά το οποίο εκτοπίστηκαν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης. Ήταν επίσης το έτος που οι Ναζί διέπραξαν τις σφαγές στο Κομμένο, τη Βιάννο και τα Καλάβρυτα.

Και όμως σήμερα υπάρχουν πολλοί ενεργοί υποστηρικτές της «Χρυσής Αυγής», οι οποίοι ενστερνίζονται την ίδια ιδεολογία.

Αυτοί οι φανατικοί οπαδοί τρομάζουν τους Εβραίους όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και τους Εβραίους όπου κι αν βρισκόμαστε.

Και αμαυρώνουν τη φήμη της Ελλάδας διεθνώς.

Πιστεύω ακράδαντα πως η Ελλάδα πρέπει να αυξήσει τις προσπάθειές της για να διασφαλίσει πως η εβραϊκή παρουσία σε αυτή τη χώρα δεν θα τεθεί σε κίνδυνο για άλλη μια φορά. Η «Χρυσή Αυγή» δεν είναι ένα πολιτικό κόμμα, όπως οποιοδήποτε άλλο, που αυτόματα θα εξαφανιστεί.

Πριν από 2.500 χρόνια οι Έλληνες εφηύραν τη Δημοκρατία. Είμαι πεπεισμένος ότι η ελληνική δημοκρατία σήμερα, παρά την οικονομική κρίση, είναι αρκετά ισχυρή ώστε να χαλιναγωγήσει τις δυνάμεις εκείνες που θέλουν να την καταστρέψουν. Χρειάζεται όμως η συμμαχία όλων των δημοκρατών ώστε να αντισταχθούν στους εχθρούς της Δημοκρατίας.

Ένα από τα μαθήματα που πήραμε πριν από 70 χρόνια είναι το εξής: Δεν μπορεί να υπάρξει συμβιβασμός με το Κακό.

Κύριε Πρωθυπουργέ,

Σας ευχαριστούμε που βρίσκεστε μαζί μας σήμερα. Γνωρίζουμε ότι τόσο εσείς όσο και οι περισσότεροι ηγέτες στην Ελλάδα περιφρονείτε το κόμμα της «Χρυσής Αυγής» και την ιδεολογία του όσο και εμείς.

Ελπίζουμε ότι η Κυβέρνησή σας θα λάβει ακόμη ισχυρότερα μέτρα ενάντια στους νεοναζί.

Ελπίζουμε ότι το Ελληνικό Κοινοβούλιο θα ψη-

Ανάμνηση των θυμάτων από τον πρόεδρο του Π.Ε.Σ. Ronald S. Lauder

Το παρελθόν δεν μπορεί
να αλλάξει, αλλά το μέλλον
μπορεί να οικοδομηθεί

– ΣΙΜΟΝ ΠΕΡΕΣ,
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

φίσει νόμο με τον οποίο θα τιμωρούνται αποτελεσματικά οι αρνητές του Ολοκαυτώματος.

Ίσως το Ελληνικό Κοινοβούλιο θα έπρεπε να εξετάσει την απαγόρευση εξτρεμιστικών κομμάτων που αποτελούν απειλή για τη δημοκρατία και την ανθρωπινή αξιοπρέπεια.

Ελπίζουμε ότι η Αστυνομία και η Ελληνική δικαιοσύνη θα μεριμνήσουν για την προάσπιση του κράτους δικαίου ώστε να προστατεύονται τα δικαιώματα όλων των πολιτών αυτής της χώρας.

Αν οι δημοκράτες συσπειρωθούν, η Ελλάδα θα γνωρίσει μια χρυσή αυγή ενός διαφορετικού είδους: Θα είναι μια ευημερούσα χώρα που θα χαίρει του σεβασμού του λαού της και του θαυμασμού των γειτόνων της.

Ο Πρόεδρος του Ισραήλ Σιμόν Πέρες δήλωσε την περασμένη Τρίτη στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο Στρασβούργο: «Το παρελθόν δεν μπορεί να αλλάξει, αλλά το μέλλον μπορεί να οικοδομηθεί».

Εκείνοι που εκτοπίστηκαν πριν από 70 χρόνια και ποτέ δεν επέστρεψαν, αποτελούν τη δέσμευσή μας για την οικοδόμηση ενός καλύτερου μέλλοντος.

Να είστε σίγουροι πως το Παγκόσμιο Εβραϊκό Συνέδριο θα είναι πάντα εδώ για να βοηθήσει και να υποστηρίξει τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, τους Εβραίους της Ελλάδος και τους Εβραίους σε άλλες χώρες.

Είμαστε συνεπείς στο πιστεύω μας: Όλοι οι Εβραίοι είναι υπεύθυνοι ο ένας για τον άλλο.

Ευχαριστώ όλους εσάς που είστε εδώ σήμερα. Σας ευχαριστώ για την παρουσία σας γιατί δείχνετε σε όλους πως μόνο με την υπενθύμιση του παρελθόντος και τη γνώση όσων συνέβησαν μπορούμε να οικοδομήσουμε ένα καλύτερο μέλλον.

Ομιλία του προέδρου του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος & της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης κ. Δαβίδ Σαλτιέλ

Καθημερινή μας διαπίστωση είναι ότι πολλοί σύγχρονοι Έλληνες δυσκολεύονται να κατανοήσουν ή ακόμη και να πιστέψουν, τι ακριβώς υπέστησαν στη διάρκεια της Κατοχής οι Εβραίοι το θρήσκευμα συμπατριώτες τους.

Δυσκολεύονται να πιστέψουν ότι δεκάδες χιλιάδες Έλληνες πολίτες από όλες τις κοινωνικές τάξεις, που ζούσαν την καθημερινότητα όπως και οι άλλοι συμπατριώτες τους, διώχτηκαν από τα σπίτια τους, απογυμνώθηκαν από κάθε υλικό αγαθό, στοιβάχτηκαν σε βαγόνια τρένων υπό συνθήκες απάνθρωπες και οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα σχεδιασμένα για θάνατο, από τα οποία ελάχιστοι διασώθηκαν.

Δυσκολεύονται να πιστέψουν ότι δεκάδες χιλιάδες παιδιά και γυναίκες πέθαναν σε στρατόπεδα θανάτου στην Πολωνία, αφού προηγουμένως χωρίστηκαν σύζυγοι από συζύγους και γονείς από βρέφη, και βίωσαν μέρες ή μήνες λιμού, βασανιστηρίων και φρίκης.

Δυσκολεύονται να κατανοήσουν πώς εκείνοι που θεοποίησαν τη στρατιωτική τιμή μετέφεραν βίαια στα στρατόπεδα του θανάτου εκατοντάδες παρασημοφορημένους ανάπηρους του αλβανικού με-

τώπου, με μέλη ακρωτηριασμένα, και τους οδηγήσαν απευθείας στους θαλάμους αερίων.

Αδυνατούν να κατανοήσουν για ποιο λόγο πραγματοποιήθηκε αυτό το πιο σχεδιασμένο μαζικό έγκλημα στην ιστορία, πώς η ανθρωπότητα επέτρεψε να γίνει.

Βόρεια από τον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό της Θεσσαλονίκης υπήρχε μια συνοικία με 2.500 κατοίκους, την οποία είχε δημιουργήσει η Ισραηλιτική Κοινότητα το 1892 για να στεγάσει άστεγους ομόθρησκους. Ονομαζόταν συνοικία Βαρόνου Χιρς, προς τιμήν του ευεργέτη των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, Μορίς ντε Χιρς.

Οι κάτοικοί της ήταν άνθρωποι φτωχοί ή και άποροι οι περισσότεροι, εργάτες, πλανόδιοι, γέροντες χωρίς έσοδα και χήρες με μικρά παιδιά, που έζησαν τη δυστυχισμένη και σύντομη ζωή τους σε μικρά χαμηλά σπιτάκια, ανάμεσα σε ξεροπόταμους και σιδηροδρομικές γραμμές, σε χωματόδρομους και λάσπες, δουλεύοντας –όσοι ήταν τυχεροί– σε κοντινά εργοστάσια και το λιμάνι.

Αποτελούσαν ένα αντιπροσωπευτικό κομμάτι της πλειονότητας των 55.000 Εβραίων που κατοικούσαν τότε στη Θεσσαλονίκη συνεχίζοντας συνεχή πορεία 2.300 χρόνων.

Στις αρχές Μαρτίου 1943 η μικρή συνοικία του Βαρόνου Χιρς (τέσσερις δρόμοι όλοι-όλοι) περιφράχτηκε και οι κάτοικοί της αποκόπηκαν από την υπόλοιπη πόλη. Το πρωί της 15ης Μαρτίου αναχώρησε από τον Παλιό Σιδηροδρομικό Σταθμό Θεσσαλονίκης ο πρώτος συρμός με προορισμό το Άουσβιτς-Μπίρκεναου. Οι κάτοικοι του συνοικισμού Βαρόνου Χιρς ήταν οι πρώτοι που στοιβάχτηκαν βίαια στο τρένο. Είχαν υποχρεωθεί να περιμένουν ώρες όρθιοι στη μικρή πλατεία που χώριζε τα σπίτια τους από το Σταθμό και οδηγήθηκαν με βίαια χτυπήματα στα βαγόνια. Κι όταν αυτά σφραγίστηκαν, άρχισε το ταξίδι προς τον θάνατο. Ογδόντα άνθρωποι όλων των ηλικιών στοιβαγμένοι σε ένα μικρό χώρο, σχεδιασμένο για οκτώ άτομα. Με δύο βαρέλια για τις φυσικές ανάγκες τους και χωρίς νερό.

Στα άδεια σπίτια του Βαρόνου Χιρς οδηγήθηκαν, με την ίδια βιαιότητα, οι κάτοικοι του διπλανού συνοικισμού, του Στασιόν Τσίκο, δηλαδή του μικρού επιβατικού σταθμού. Οι περισσότεροι κατοικούσαν σε παράγκες που είχαν κατασκευάσει μόνοι τους, με ευτελή υλικά. Μετά από ολονύκτια ορθοστασία, υποχρεώθηκαν με χτυπήματα να επιβιβαστούν στα τρένα για το θάνατο. Ήταν η δεύτερη αποστολή, που έφυγε σαν σήμερα, 17 Μαρτίου 1943.

Και αμέσως μετά, στα άδεια σπιτάκια του Βαρόνου Χιρς οδηγήθηκαν με κτηνώδη βία οι κάτοικοι του άλλου γειτονικού συνοικισμού, του Ρεζί Βαρδάρ, που στοιβάχτηκαν στα τρένα στις 19 Μαρτίου. Λίγο-λίγο, με τις επόμενες 16 αποστολές, η Θεσσαλονίκη άδειασε από τους Εβραίους κατοίκους της.

Διέκοψαν έτσι οι διώκτες μας με τον πιο βάνανσο τρόπο μια παρουσία δύο χιλιάδων τριακοσίων χρόνων, που κορυφώθηκε στους πέντε αιώνες της Σεφαραδικής πνευματικής και υλικής ακμής, όταν η Θεσσαλονίκη ήταν γεμάτη με τραγούδια και αργαλειούς και οι αγορές της και το λιμάνι της ήταν ξακουστά σε όλο τον κόσμο.

Στέρησαν από όσους είχαν την τύχη να γλιτώσουν τους πιο στενούς συγγενείς και φίλους. Στέρησαν από μας την παράδοση που θα μας μετέφεραν οι παλαιότεροι. Κυρίως όμως στέρησαν από την Ελλάδα χιλιάδες δραστήριους πολίτες. Πολίτες που θα είχαν συμβάλει στη μεταπολεμική ανασυγκρότηση, που τα παιδιά τους θα ήταν οι φίλοι που δεν είχαμε, οι συμπατριώτες μας που δεν γνωρίσαμε. Κι άφησαν στην καρδιά μας και ολόγουρά μας ένα τεράστιο κενό.

Αλλά δεν έφτανε αυτό. Οι διώκτες μας επιχείρησαν να καταργήσουν τα πρόσωπα των προγόνων μας, να αντικαταστήσουν τα ονόματά τους με αριθμούς, να διακόψουν τους δεσμούς μας με την ιστορία, να εξαλείψουν την αυτοσυνειδησία μας, να σβήσουν –με δυο λόγια– όχι μόνον τους ανθρώπους από το χάρτη, αλλά και την ιστορία τους.

Αυτό προσπάθησαν. Μπορεί να ανατίναξαν τις 55 συναγωγές μας. Μπορεί να έκλειψαν τα ιερά μας

Πολλοί σύγχρονοι Έλληνες δυσκολεύονται να κατανοήσουν ή ακόμα και να πιστέψουν, τι ακριβώς υπέστησαν στη διάρκεια της Κατοχής οι εβραίοι το θρήσκευμα συμπατριώτες τους

κειμήλια. Μπορεί να εξαφάνισαν τα πολύτιμα παλαιά βιβλία μας. Μπορεί να έκρυψαν τα κοινοτικά μας αρχεία για να μας σβήσουν τη μνήμη.

Αλλά δεν τα κατάφεραν. Γιατί σήμερα είμαστε εδώ.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ, σε μια κορυφαία, ιστορική στιγμή, σε μια στιγμή όχι μόνον πένθους αλλά ύψιστου συμβολισμού. Για πρώτη φορά πρωθυπουργός της Ελλάδας, ο Αντώνης Σαμαράς, τιμά με την παρουσία του τη συναγωγή αυτή, τιμά κατά τρόπο άμεσο και παραδειγματικό τη μνήμη των θυμάτων.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ, μαζί με τους αδελφούς μας του World Jewish Congress, της ανώτατης οργάνωσης των ομοθρήσκων μας παγκοσμίως, και τους ευχαριστούμε, στο πρόσωπο του προέδρου Ronald Lauder, που επέλεξαν το συγκεκριμένο τόπο και χρόνο για τη σύγκληση της Εκτελεστικής Επιτροπής του οργανισμού.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ, με τους ομοθρήσκους μας της Ευρώπης, τους οποίους ευχαριστούμε στο πρόσωπο του προέδρου του European Jewish Congress, Moshe Kantor.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ, μαζί με όλους τους φίλους μας, που τους ευχαριστούμε για την παρουσία τους και τη συμπαράστασή τους.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ, στη μοναδική συναγωγή που γλίτωσε την καταστροφή, διότι είχε παραχωρηθεί στον Ερυθρό Σταυρό. Αυτή η συναγωγή υπήρξε η κιβωτός, το συμβολικό σημείο ανασυγκρότησης της Κοινοότητάς μας μετά τη γενοκτονία.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ, όμως, σε ένα πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον που φαίνεται όχι μόνον να έχει ξεχάσει, αλλά και να μην κατανοεί το Ολοκαύτωμα. Σε ένα περιβάλλον που αναβιώνει τις συμπεριφορές εκείνες που οδήγησαν στην καταστροφή: Το

ρατσισμό, το μίσος για τον Άλλον, τη βία. Αλλά και την απάθεια της πλειονότητας, την αδιαφορία απέναντι στο ρατσισμό, το μίσος και τη βία.

Εβδομήντα χρόνια μετά την αναχώρηση του πρώτου συρμού, η έμπρακτη απόδοση τιμής στους μάρτυρες του 1943 είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση του ρατσισμού και του μίσους. Εβδομήντα χρόνια μετά, τα παιδιά, οι χήρες, οι γέροντες, οι άντρες και οι γυναίκες που στοιβάχτηκαν με βία στα βαγόνια και στους θαλάμους αερίων στοιχειώνουν και απαιτούν αποτελεσματική αντιμετώπιση του ρατσισμού και του μίσους. Τα αθώα θύματα ρατσιστικού μίσους, στέκονται μπροστά μας και διεκδικούν τα δικαιώματα της ανθρωπότητας από την ίδια την ανθρωπότητα.

Στεκόμαστε δίπλα τους. Είμαστε όλοι παιδιά τους, δεν τους ξεχνάμε ποτέ.

Από την ομιλία του προέδρου του Ευρωπαϊκού Εβραϊκού Συνεδρίου Moshe Kantor.

Ψήφισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συνεδρίου

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 17 ΜΑΡΤΙΟΥ 2013

Η Εκτελεστική Επιτροπή του Παγκόσμιου Εβραϊκού Συνεδρίου, που συνεδρίασε στη Θεσσαλονίκη, στην Ελλάδα, στις 17 Μαρτίου 2013, για να τιμήσει την 70ή επέτειο από την εκτόπιση στα ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου περίπου 50.000 Εβραίων της Θεσσαλονίκης, εκ των οποίων περισσότεροι από 48.000 δολοφονήθηκαν:

ΕΚΦΡΑΖΕΙ την αλληλεγγύη του παγκόσμιου Εβραϊσμού προς τους Έλληνες Εβραίους, πολλοί από τους οποίους υποφέρουν από τον αυξανόμενο αντισημιτισμό και την οικονομική δυσχέρεια.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΙ ότι η Ελλάδα είναι η χώρα όπου γεννήθηκε η Δημοκρατία και ότι κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου χιλιάδες Έλληνες θυσιάστηκαν για να προστατεύσουν την ελευθερία ενάντια στη βαρβαρότητα του Ναζισμού.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΙ με ανησυχία τις αυξανόμενες εκφράσεις του αντισημιτισμού και την άνοδο του εξτρεμιστικού και βίαια ρατσιστικού κόμματος της «Χρυσής Αυγής», που εκπροσωπείται στη Βουλή, και το οποίο αρνείται δημόσια το Ολοκαύτωμα, καθώς και την ύπαρξη των θαλάμων αερίων στα ναζιστικά στρατόπεδα, έχει προβεί σε σειρά αντισημιτικών και ρατσιστικών δηλώσεων, καθώς και σε επιθέσεις κατά έγχρωμων ατόμων και μεταναστών, περιστατικά που έχουν καταστεί πλέον σχεδόν καθημερινά στην Ελλάδα.

ΕΚΦΡΑΖΕΙ τη μεγάλη ανησυχία της για το γεγονός ότι μέρος της ελληνικής κοινωνίας φαίνεται πως δεν κατανοεί το πού μπορεί να οδηγήσει μία τέτοια ιδεολογία μίσους, για το γεγονός ότι οι Αρχές επιβολής του νόμου έχουν κατ' επανάληψη κατηγορηθεί πως δείχνουν επιείκεια προς τους ακτιβιστές της «Χρυσής Αυγής», που επιτίθενται με βίαιο τρόπο κατά εργαζόμενων μεταναστών, καθώς και για το ότι το Ελληνικό δικαστικό σύστημα παρουσιάζει αδυναμία στην απονομή Δικαιοσύνης σε όσους διαπράττουν εγκλήματα μίσους.

ΥΠΕΝΘΥΜΙΖΕΙ με απέραντη θλίψη πως η αποτυ-

χία των δημοκρατικών κομμάτων της Γερμανίας να καταπολεμήσουν αποτελεσματικά τους Ναζί, πριν από 80 χρόνια, οδήγησε στην εξουσία τον Αδόλφο Χίτλερ, ο οποίος ως καγκελάριος της Γερμανίας δημιούργησε μια δολοφονική δικτατορία που οδήγησε τελικά στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και το Ολοκαύτωμα.

ΠΡΟΤΡΕΠΕΙ τις Ελληνικές Αρχές: να λάβουν σοβαρά και συγκεκριμένα μέτρα κατά της άρνησης του Ολοκαυτώματος, του αντισημιτισμού, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, να εφαρμόσουν όλους τους σχετικούς ευρωπαϊκούς κανονισμούς που ισχύουν σ' αυτόν τον τομέα και να ενώσουν όλες τις δημοκρατικές δυνάμεις ενάντια στους εχθρούς της δημοκρατίας, ώστε να μην επιτραπεί να διολισθήσει η κοινωνία στο σκοτάδι του ρατσιστικού μίσους και του αντισημιτισμού.

ΚΑΛΕΙ την Ελλάδα να εξετάσει το ενδεχόμενο απαγόρευσης πολιτικών κομμάτων, όπως της «Χρυσής Αυγής», που θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο τη φιλελεύθερη δημοκρατία.

ΚΑΛΕΙ την Ευρωπαϊκή Ένωση να διασφαλίσει ότι πολιτικά κινήματα που υιοθετούν αρχές που βασίζονται σε διακρίσεις σε βάρος εθνοτικών ή θρησκευτικών μειονοτήτων, κατά παράβαση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, θα αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και ότι οι αρμόδιες αρχές επιβολής του νόμου θα λαμβάνουν κάθε αναγκαία στήριξη για την προστασία των πολιτών από παρόμοια εγκλήματα.

ΜΠΕΡΡΥ ΝΑΧΜΙΑ: Το σύμβολο του Ολοκαυτώματος στην Ελλάδα

Υπηρέτησε συνειδητά την ιστορία

Στην αμέσως μεταπολεμική εποχή όταν ο ελληνικός λαός δεν γνώριζε τα όσα απίστευτα συνέβησαν στα χιτλερικά στρατόπεδα, όταν τα ίδια τα θύματα απέφευγαν να πουν τα όσα υπέστησαν, μία γυναίκα στην Ελλάδα σήκωσε όλο το βάρος να φέρει στην επιφάνεια τα τραγικά γεγονότα: η Μπέρρυ Ναχμία. Θύμα η ίδια, με τον αριθμό 76859 του κρατουμένου του Άουσβιτς στο χέρι της, η Μπέρρυ Ναχμία πήγε σε σχολεία, σε σεμινάρια, σε συγκεντρώσεις, έγραψε βιβλία, έδωσε διαλέξεις, συνεντεύξεις, έκανε ό,τι ήταν ανθρωπίνως δυνατό –και παραπάνω– για να βροντοφωνάξει, να δια φωτίσει, να απαντήσει σε ερωτήματα σχετικά με το μεγάλο έγκλημα του αιώνα.

Ακούραστα πήγαινε όπου την ζητούσαν, διέτρεξε μεγάλο μέρος του ελληνικού χώρου για να διατραγωδήσει, αψευδής μάρτυρας η ίδια, τα όσα υπέστησαν οι εβραίοι στα στρατόπεδα. Δεν ζήτησε τίποτα για τον εαυτό της: υπηρέτησε συνειδητά την ιστορία.

Η Μπέρρυ Ναχμία προσπάθησε με κάθε μέσο να κρατήσει ζωντανή τη μνήμη του Ολοκαυτώματος ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος που ανέφερε ο Έλι Βίζελ ότι «ο δήμιος σκοτώνει πάντα δύο φορές, τη δεύτερη με τη λήθη». Ακριβώς γι' αυτόν τον σκοπό πρωτοστάτησε σε δράσεις για τη διαφύλαξη της μνήμης του Ολοκαυτώματος.

Το 1946 δημοσιεύει στην εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «Ισραηλιτικών Βήμα» (αρ. φύλλου 9, 18.1.1946), την πρώτη της συγκλονιστική μαρτυρία από την ομηρία της στο Άουσβιτς. Το 1989 κυκλοφόρησε το βιβλίο *Κραυγή για το Αύριο* (εκδ. Κάκτος, επιμ. Ο. Βαρών), με την αυτοβιογραφική της μαρτυρία, το οποίο αργότερα μεταφράστηκε στα εβραϊκά.

Η Μπέρρυ Ναχμία πρωτίστως εργάστηκε για την επαναδραστηριοποίηση της Ένωσης Ομήρων Ισραηλιτών Ελλάδος, της οποίας ήταν πρόεδρος για περισσότερο από 30 χρόνια. Συγκέντρωσε ξανά τους επιζώντες, τους οργάνωσε, τους ενθάρρυνε να αντιμετωπίσουν το παρελθόν τους, τους παρακίνησε να μιλήσουν και να καταγράψουν τις μαρτυρίες τους. Ως πρόεδρος της Ένωσης εκπροσώπησε δυναμικά τους ομήρους στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Το 1995, χρονιά που σηματοδότησε τα 50 χρόνια από την απελευθέρωση του Άουσβιτς, η Μπέρρυ Ναχμία μετείχε σε διεθνείς πρωτοβουλίες: Εκπροσώπησε τον Ελληνικό Εβραϊσμό στις εκδηλώσεις που έγιναν στο πρώην στρατόπεδο εξόντωσης του Άουσβιτς και –μόνη εκείνη από την Ελλάδα, ανάμεσα σε 20 αρχηγούς κρατών, 12 νομπελίστες και άλλες επίσημες αντιπροσωπείες, βρέθηκε δίπλα στον τότε Πρόεδρο της Γερμανίας Ρό-

μαν Χέρτζογκ και του είπε: «Η παρουσία σας εδώ έχει σημασία, σας ευχαριστούμε που ήρθατε». «Εγώ σας ευχαριστώ που με καλέσατε», της απάντησε ο Ρ. Χέρτζογκ και η ελληνική τηλεόραση τους αποθανάτισε να λένε με μια φωνή «Never again».

Την ίδια χρονιά η Μπέρρυ Ναχμία μετείχε στο συνέδριο του Ιδρύματος Σπίλμπεργκ, που έγινε στο Άμστερνταμ και μερίμνησε ώστε να ενταχθεί και η Ελλάδα στο διεθνές πρόγραμμα καταγραφής των μαρτυριών των ομήρων. Συμμετείχε σε συναντήσεις της Διεθνούς Επιτροπής Άουσβιτς και είχε συνεργασία με την Ένωση Επιζώντων Στρατοπέδων ελληνικής καταγωγής που ζουν στο Ισραήλ.

Σημαντικό και πρωτοποριακό έργο της υπήρξε επίσης η ίδρυση της Β' Γενιάς Απογόνων Θυμάτων Ολοκαυτώματος, που δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Μπέρρυ Ναχμία πριν από 20 χρόνια, ευαισθητοποιώντας και οργανώνοντας τα παιδιά των επιζώντων, κάνοντας πράξη τους λόγους του Ιωήλ: «*Διηγηθείτε αυτό εις τους υιούς σας και οι υιοί σας εις τους υιούς των και οι υιοί αυτών εις την επόμενη γενεά...*» (κεφ. Α': 2-3).

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 μετείχε ως αναπληρωματικό μέλος στο Δ.Σ. της Ισραηλιτικής Κοινότητας Αθηνών και στην Επιτροπή Δημοσίων Σχέσεων του ΚΙΣΕ. Επίσης, συμμετείχε στη δημιουργία της Εβραϊκής Εστίας «Ρέστειον».

Στην γενέτειρά της Καστοριά επέστρεψε το 1996 και μίλησε στα εγκαίνια του Μνημείου Ολοκαυτώματος, για τη δημιουργία του οποίου είχε συνεργαστεί με το ΚΙΣΕ.

“...Είναι αλήθεια ότι είναι πολύ ευχάριστο να ξεχνάς και να απωθείς το παρελθόν. Αλλά θα αντισταθούμε σ' αυτόν τον πειρασμό.

Ο χώρος των επιτύμβιων στηλών, εις μνήμη της Σοά, στην καρδιά του Βερολίνου, δεν μπορεί να επιστρέψει στα θύματα ούτε ζωή, ούτε την αξιοπρέπεια, μπορεί ίσως να συμβολίζει για τους επιζώντες και τους απογόνους τους τα όσα υπέφεραν. Για όλους εμάς, χρησιμεύει ως σύμβολο ενάντια στη λήθη.

Διότι, το γνωρίζουμε, δεν θα μπορούσε να υπάρξει ούτε ελευθερία, ούτε αξιοπρέπεια του ανθρώπινου όντος, ούτε δικαιοσύνη αν φτάναμε να ξεχάσουμε αυτό που παρήχθη όταν η ελευθερία, η δικαιοσύνη και η αξιοπρέπεια ποδοπατήθηκαν από το κράτος.

Γκέρχαρντ Σρέντερ,
Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας
25 Ιανουαρίου 2005

Από το διωγμό
στη Μακεδονία.
Φόρτωμα
στα τραίνα.
(Από το βιβλίο
Καρίνας Λάμψα -
Ιακώβ Σιμπή
«Η Διάσωση»).

ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ

Το απαράγραπτο του εγκλήματος του Ολοκαυτώματος

ΟΣΟ ΠΕΡΝΑΝΕ τα χρόνια το πρωτόγνωρο στην ιστορία της ανθρωπότητας μεγάλο έγκλημα του Ολοκαυτώματος συνεχίζει να απασχολεί την ψυχή και το λογισμό εκατομμυρίων ανθρώπων σε ολόκληρο τον πλανήτη. Όσο μάλιστα έρχονται στο φως νέες συγκλονιστικές μαρτυρίες των αθών θυμάτων, ελάχιστοι εκ των οποίων βρίσκονται σήμερα πλέον στη ζωή, τόσο περισσότερο ο προβληματισμός για τα όσα διαπράχθηκαν από τους Ναζί -πολλά από τα οποία ξεφεύγουν από τα όρια της ανθρώπινης λογικής- γίνεται μεγαλύτερος. Προσέτι νέα συνταρακτικά στοιχεία -καλά κρυμμένα μέχρι σήμερα σε κρατικά αρχεία- έρχονται να αποδείξουν ότι ευρωπαϊκά κράτη που πολεμούσαν εναντίον του Χίτλερ, όπως επίσης η Καθολική Εκκλησία, **γνώριζαν το έγκλημα κατά των Εβραίων και σιώπησαν, χωρίς να αισθάνονται ίχνος ενοχής.**

ΟΛΗ ΑΥΤΗ Η ΝΕΑ διαμορφούμενη εικόνα εκτός από την οδυνηρή έκπληξη που προκαλεί στους συνειδητούς ανθρώπους, δημιουργεί παράλληλα δεινό προβληματισμό για τα όσα συμβαίνουν στη σύγχρονη εποχή στην παγκοσμιοποιημένη κοινωνία.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ δεν έχουν πάψει να διακηρύσσουν με παρρησία ότι το Ολοκαύτωμα διδάσκει έμπρακτα για τα αποτρόπαια δεινά που προκαλεί ο ρατσισμός, η μισαλλοδοξία, ο αντισημιτισμός. Η δε κατάσταση που επικρατεί τώρα συνδέει άρρηκτα το χθες με το σήμερα. Έτσι η Διεθνής Ημέρα Μνήμης της 27ης Ιανουαρίου δεν τιμά πια με συναισθηματική φόρτιση μόνον τα θύματα, εκφράζει ανησυχία, απαιτεί εγρήγορση για το σήμερα και το διαμορφούμενο αύριο.

ΤΟ ΑΜΕΣΟ ΔΙΑΚΥΒΕΥΜΑ που προκύπτει είναι η ενίσχυση της αμυντικής επίθεσης της κάθε δημοκρατικής χώρας, όπως εκφράζεται μέσω των νόμων, για να περιοριστούν όσοι θέλουν να μολύνουν τις κοινωνίες με τη βαρβαρότητα πράξεων αντίθετων προς την ιερότητα του ανθρώπου.

ΤΑ ΔΥΟ ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΒΙΒΛΙΑ που παρουσιάζονται στη συνέχεια αποτυπώνουν τις πολλές πτυχές του Ολοκαυτώματος των Ελλήνων Εβραίων μέσα από ερμηνευτική διερεύνηση τόσο του ιδίου του γεγονότος της εξόντωσης, όσο και της σιωπής που επακολούθησε. Προσεγγίζουν, μεταξύ των άλλων, το μεγάλο ερώτημα για τη ΜΗ σωτηρία σε μεγαλύτερο ποσοστό των Εβραίων της Ελλάδος, ερώτημα που είναι ενταγμένο στο ευρύτερο πανευρωπαϊκό γίγνεσθαι της τότε εποχής.

ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΟΜΩΣ τα δύο αυτά βιβλία, προϊόντα ορθολογικής επιστημονικής τεκμηρίωσης, εκφράζουν μέσα από το σκότος του Ολοκαυτώματος την τιμή της ανθρώπινης ζωής στη σύγχρονη πραγματικότητα. Όπως έγραψε ο Γιεχούντα Μπάουερ (αναφέρεται στο βιβλίο της Οντέτ Βαρών-Βασάρ, σ. 14): «Πολλά εκατομμύρια θύματα εξαφανίστηκαν κι έγιναν καπνός στα κρεματόρια, δεν υπάρχουν νεκροταφεία για να κάνει κανείς τα μνημόσυνα. Οφείλουμε να βρούμε άλλους τρόπους να πενθούμε, δίχως τους οποίους οι επιζώντες και οι απόγονοί τους δεν θα βρουν ποτέ τη γαλήνη. Οφείλουμε να εντάξουμε το Ολοκαύτωμα στη ζωή, στο παρόν και στο μέλλον, για να του δώσουμε το νόημα που δεν είχε όταν συνέβη».

Δ.Κ.Μ.

Καρίνας Λάμπσα - Ιακώβ Σιμπή

Η Διάσωση

Η σιωπή του κόσμου, η αντίσταση στα γκέτο και τα στρατόπεδα, οι Έλληνες Εβραίοι στα χρόνια τη Κατοχής

(Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα 2012, σελ. 431)

Το παρόν βιβλίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως επιτομή των βιβλίων που έχουν εκδοθεί μέχρι σήμερα για το Ολοκαύτωμα και τα αποτελέσματά του σε παγκόσμια κλίμακα. Περιέχει πληθώρα σημαντικών αυθεντικών στοιχείων για γεγονότα, αρμόδιους παράγοντες, ομάδες κι άτομα των οποίων δεν έχει ερευνηθεί καθαρά η συμμετοχή.

Επίσης περιέχει ντοκουμέντα που βρίσκονται διάσπαρτα χωρίς να έχουν ενταχθεί σ' ένα ενιαίο ερευνητικό ιστορικό σύνολο όπως είναι το συγκεκριμένο βιβλίο. Οι συγγραφείς Κ. Λάμπσα και Ιακ. Σιμπή δεν διστάζουν αλλά τολμούν να παρουσιάσουν για πρώτη φορά θέματα που αφορούν τον διωγμό των Εβραίων, τα οποία για διαφόρους λόγους έχουν αποσιωποηθεί ή έχουν ερμηνευτεί με τρόπους που απέχουν της πραγματικότητας (η οποία πολλές φορές είναι σκληρή ή παρερμηνευμένη). Η αξία ακριβώς του βιβλίου είναι ότι κατοχυρώνει τα όσα υποστηρίζει κατά τρόπο που δεν μπορούν να αμφισβητηθούν. Το βιβλίο αυτό έχει ακριβώς το προνόμιο να μην χαρίζεται σε κανένα.

Από τα σχετικά δημοσιεύματα παραλαμβάνουμε το παρακάτω απόσπασμα από άρθρο του **Νίκου Δαββέτα** («Καθημερινή», 26.1.2013).

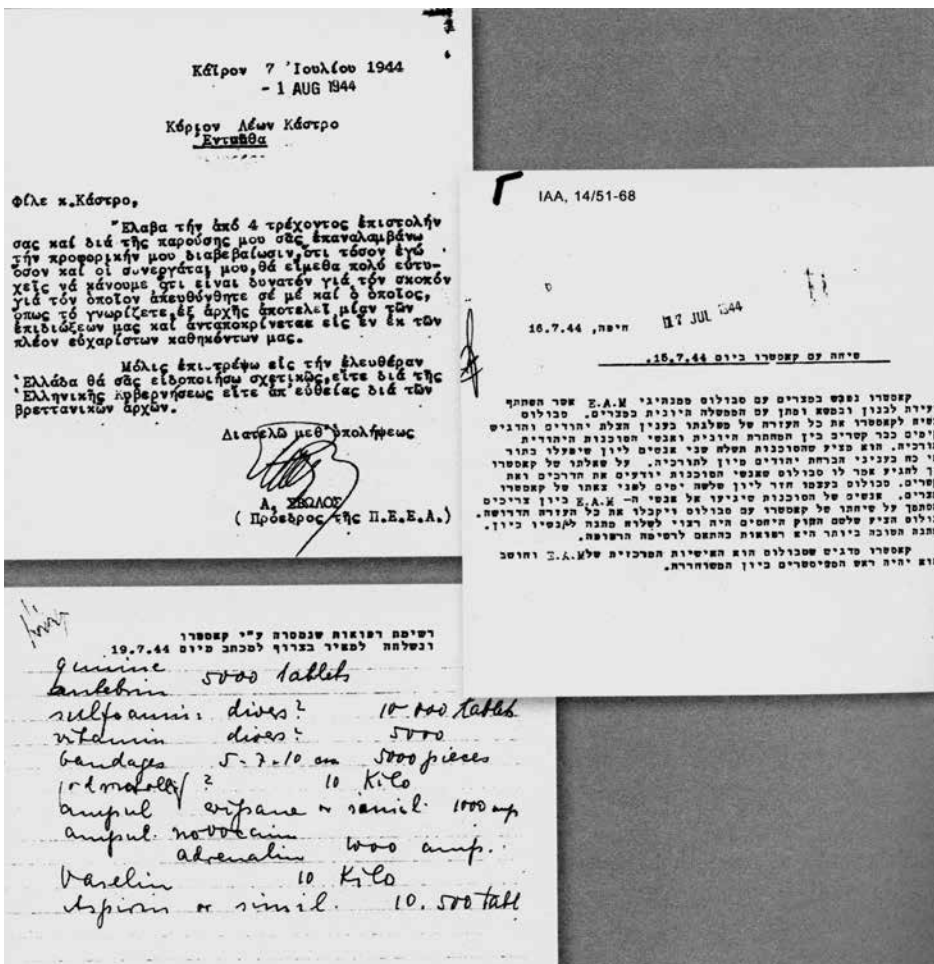
«Στο α' μέρος του βιβλίου, που αποτελείται από 431 σελίδες, διαβάζουμε για τη δημιουργία των γκέτο και των στρατοπέδων εξόντωσης στην κεντρική Ευρώπη, τις αποφάσεις του Γ' Ράιχ, τα πρώτα κινήματα αντίστασης. Εξετάζεται ιδιαίτερα ο ρόλος των Συμμάχων και οι αρνητικές απαντήσεις τους στα επίμονα αιτήματα της εβραϊκής ηγεσίας για ουσιαστική βοήθεια. Εξετάζεται ενδελεχώς και η πολιτική των διαπραγματεύσεων με τους Ναζί για τη σωτηρία των Εβραίων της Ουγγαρίας, της Σλοβακίας και της Ρουμανίας. Το α' μέρος κλείνει με την αποτίμηση της πολιτικής που υιοθετεί η Τουρκία σε σχέση με την υποδοχή των φυγάδων από τις γειτονικές της χώρες.

Το β' και εκτενέστερο μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο αποκλειστικά στην ελληνική περίπτωση. Κατ' αρχάς στον αφανισμό της σεφαρδίτικης κοινότητας της Θεσσαλονίκης. Η ανατομία αυτής της ιδιόμορφης κοινωνίας μάς παρέχει πολύτιμα στοιχεία για τους τρόπους αντίδρασης απέναντι στον διαφαινόμενο κίνδυνο, τον ρόλο του αρχιραββίνου Κόρετς, τους διάφορους αστικούς μύθους πάνω στους οποίους οικοδομήθηκε η μεταπολεμική μνήμη των χριστιανών κατοίκων της πόλης. Αξιοσημείωτη είναι η σύγκριση που γίνεται με την τύχη των ομοθρήσκων τους στην Αθήνα, που στην πλειονότητά τους σώθηκαν από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης είτε ακολουθώντας τον ραββίνο τους στο βουνό είτε δραπετεύοντας στη Μέση Ανατολή με τη βοήθεια του βρετανικού δικτύου διαφυγής του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ. Για διαφορετικούς λόγους, ο κάθε στρατιωτικός σχηματισμός οργάνωσε, με τον παράνομο μηχανισμό του, τη φυγή όσων κινδύνευαν άμεσα, απαιτώντας όμως σε κάποιες περιπτώσεις οικονομικά ανταλλάγματα».

Σε άλλο δημοσίευμα ο **Γιάννης Μπασκόζος** («Βήμα», 27.1.2013) σημειώνει μεταξύ των άλλων:

«Στην Αθήνα υπήρχαν 3.000 εβραίοι και άλλοι 4.000 που κατέβηκαν διωκόμενοι από τη Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις. Οι δύο συγγραφείς αναρωτιούνται πόσοι από αυτούς, παρά τις σχετικά καλές συνθήκες,

Από τα ιστορικά ντοκουμέντα που παρουσιάζονται στο βιβλίο: Αλληλογραφία μεταξύ του Παγκοσμίου Εβραϊκού Συνεδρίου (Π.Ε.Σ.) και του Αλέξανδρου Σβώλου, προέδρου τότε της αποστολής του ΕΛΑΣ στην Αίγυπτο, για τη φυγάδευση Ελλήνων Εβραίων στην Παλαιστίνη με τη βοήθεια του ΕΛΑΣ. Από την πλευρά του ο Α. Σβώλος ζητάει από το ΠΕΣ την αποστολή φαρμάκων.

κατάφεραν να διασωθούν. Ανάμεσα στις προσωπικότητες που βοήθησαν τη διάσωση των εβραίων στην Αθήνα ήταν ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, η πριγκίπισσα Αλίκη, η Ιωάννα και ο Κ. Τσάτσος, η Λέλα Καραγιάννη, ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας Φαρμακοποιών Καραμερτζάνης, ο πρόεδρος των δημοσίων υπαλλήλων Κώστας Ζαβιτσιάνος κ.ά. Στη Θεσσαλία η ύπαρξη ισχυρού εαμικού κινήματος βοήθησε να διασωθούν πολλοί εβραίοι. Μαζική διάσωση έγινε στη Ζάκυνθο. Στην Κέρκυρα, στα Ιωάννινα και γενικότερα τη Μακεδονία έγιναν πογκρόμ ανάλογα εκείνων της Θεσσαλονίκης. Σε όλη αυτή την αφήγηση των Κ. Λάμψα και Ι. Σιμπή διατυπώνονται πλήθος ερωτήματα που αφορούν τις εξελίξεις και παρουσιάζονται αρκετές ενστάσεις για τις ως τώρα ερμηνείες γεγονότων που αφορούν την ιστορία των εβραίων στη χώρα μας. Φυσικά παραμένουν πολλά κενά που θα ήταν χρησι-

μο να συμπληρωθούν. Το βιβλίο των Καρίνας Λάμψα και Ιακώβ Σιμπή, συγκεντρώνοντας πλούσιο υλικό, έρχεται να προστεθεί στις προσπάθειες να φωτιστεί μια από τις πιο οδυνηρές τραγωδίες του περασμένου αιώνα».

Παρουσιάζοντας το παρόν βιβλίο η **Σταυρούλα Παπασπύρου** («Ελευθεροτυπία», 23.2.13), μεταξύ άλλων, επικεντρώνει την προσοχή της στα ερωτήματα που τίγει το βιβλίο:

«Πώς, ενώ τα σημάδια για την επερχόμενη γενοκτονία ήταν φανερά πολύ πριν από το 1939, το μήνυμά τους δεν αποκωδικοποιήθηκε εγκαίρως; Τι έκαναν οι σύμμαχοι για να σταματήσουν τη σφαγή; Πώς πραγματοποιήθηκαν και τι απο-

τελέσματα είχαν οι εξεγέρσεις στα γκέτο; Ποια ήταν η στάση των εβραϊκών συμβουλίων, των διορισμένων από τους Ναζί; Γιατί η εβραϊκή ηγεσία στην Παλαιστίνη άργησε τόσο πολύ ν' αντιδράσει; Αν το πρώτο μέρος της «Διάσωσης» καταπιάνεται με τέτοιου είδους ερωτήματα, το δεύτερο μέρος επιχειρεί να δώσει «μια νέα αφήγηση» για μια παλιά πληγή, ανεπούλωτη ακόμη: πώς και στην Ελλάδα -με εξαίρεση την Αθήνα και την περιοχή της Θεσσαλίας- το ποσοστό των Εβραίων που διασώθηκαν ήταν τόσο χαμηλό; Μπορούσε ο αρχираβίνος Κόρετς ν' αποτρέψει τον αφανισμό της πολυπληθέστερης εβραϊκής κοινότητας στη χώρα μας; Οι αριθμοί είναι αμειλικτοι: η παλιά σεφαραδίτικη κοινότητα της Θεσσαλονίκης, με 55.250 Εβραίους που αντιστοιχούσαν στο 23,7% του πληθυσμού της και στο 85,9% του εβραϊκού πληθυσμού της Ελλάδας, εξολοθρεύτηκε ολοκληρωτικά».

Οντέτ Βαρόν-Βασάρ

Η ανάδυση μιας δύσκολης μνήμης

Κείμενα για τη γενοκτονία των Εβραίων

(Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2012, σελ. 230. Δεύτερη επαυξημένη έκδοση, 2013, σελ. 260)

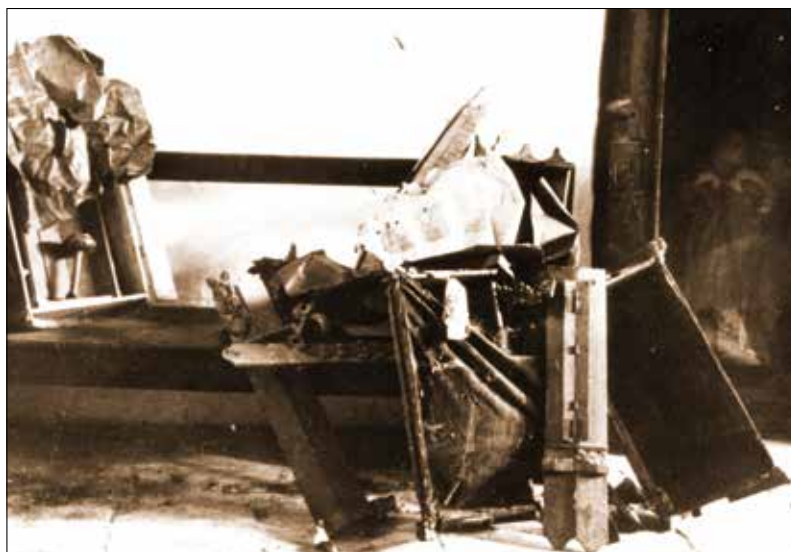
Κατά την τελευταία δεκαπενταετία, το ζήτημα της μνήμης του Ολοκαυτώματος έχει λάβει τον χαρακτήρα πολιτικής πράξης. Η «θεσμοποίηση» της μνήμης του Ολοκαυτώματος συνέβαλε στο να προσλάβει η μνήμη επιπρόσθετες πολιτικές, πολιτισμικές και παιδαγωγικές διαστάσεις. Στην αρχικά αμιγώς υλική προσέγγιση της θεσμικής μνήμης (ανέγερση μνημείων, ίδρυση μουσείων, κ.λπ.) προστέθηκαν σταδιακά η θεσμοθέτηση Ημέρας Μνήμης από πλήθος μεμονωμένων κρατών και διεθνών οργανισμών όπως από τον ΟΗΕ, η διοργάνωση επισήμων τελετών μνήμης, καθώς και σεμιναρίων που απευθύνονταν σε εκπαιδευτικούς, με στόχο τον κατάλληλο τρόπο διδασκαλίας του Ολοκαυτώματος.

Το Ολοκαύτωμα έχει σήμερα εγγραφεί στη δημόσια σφαίρα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να περικλείει τις τρεις διαστάσεις των μνημονικών τόπων ("lieux de mémoire") – υλικός, λειτουργικός και συμβολικός – όπως περιγράφονται από τον Πιερ Νορά. Κι όμως, σε μία περίοδο πολιτικών, κοινωνικών και ηθικών κρίσεων σαν τη σημερινή, φανερώνεται επιτακτική η ανάγκη επανατροφοδότησης της θεσμικά ενδεδυμένης μνήμης από το ίδιο το αληθινό περιεχόμενό της, από προβληματικές και έρευνα γύρω από το μνημονικό φαινόμενο (το γεγονός και την ανάδυσή του).

Το βιβλίο της Οντέτ Βαρόν-Βασάρ –αποτελούμενο από δεκαοκτώ στην πρώτη και είκοσι στη δεύτερη έκδοση κείμενα– είναι ένα ταξίδι στον χρόνο, ένα ταξίδι στον χρόνο της μνήμης του Ολοκαυτώματος, ή της γενοκτονίας των Εβραίων – όρος που η συγγραφέας επιλέγει, για να κατονομάσει το γεγονός που σημάδεψε τη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία. Μέσα από πλήθος και ευρύτητα πρωτογενούς και δευτερογενούς υλικού (ιστορικά στοιχεία, λογοτεχνικά έργα, βιογραφικά στοιχεία) και συμμετοχικής παρατήρησης, η συγγραφέας εξετάζει, περιγράφει, αναλύει και το γεγονός και

την πορεία που διέγραψε η ανάδυση της μνήμης του.

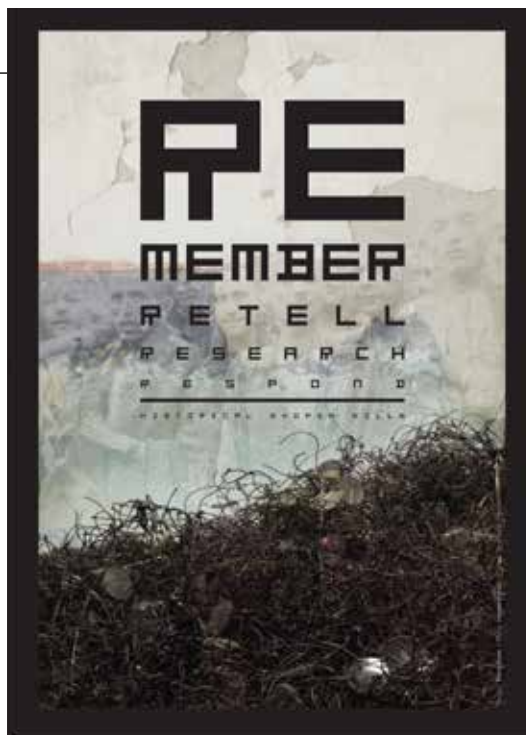
Στο βιβλίο αυτό, όπου η συγγραφέας «συστεγάζει» ετερογενή ως προς την σκοπιά προσέγγισης του θέματος κείμενα, απεικονίζεται όχι μόνον η έρευνα που έχει η ίδια αφιερώσει στο εν λόγω ζήτημα για περισσότερα από είκοσι έτη και οι διαδοχικές προσεγγίσεις που έχει επιτύχει, αλλά αντανakλάται και η πορεία που ακολούθησε η έρευνα σχετικά με το ζήτημα της μνήμης του Ολοκαυτώματος στο σύνολο της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας.

Συναγωγή Πουλιέζα, Άρτα 1946. Απομεινάρια από κατεστραμμένα από τους Ναζί σέφερ (ιεροί κύλινδροι Τορά) στην ερειπωμένη Συναγωγή.

Το πέρασμα από τις πρώτες μαρτυρίες στα πρώτα μνημεία (με πνευματική ή υλική υπόσταση), κι από εκεί στη διερώτηση περί της ενοχής ή μη των μη Εβραίων συμπολιτών των εκτοπισθέντων, κι ύστερα η προβληματική γύρω από τα Μουσεία Ολοκαυτώματος, συνοδευόμενη από τη συζήτηση περί ρεβιζιονισμού είναι κάποια από τα θέματα που ερευνά και αναδεικνύει η συγγραφέας, έχοντας πάντοτε ως αόρατο άξονα της έρευνάς της τη σιωπή, τη λήθη, την αποσιώπηση, τον λόγο. Κεντρική θέση κατέχει η πλούσια, εκτενής αναφορά στην περίπτωση των Ελλήνων Εβραίων, η αποτύπωση της μνήμης στην ελληνική ιστοριογραφία και λογοτεχνία και, φυσικά, η Θεσσαλονίκη, η αιώνια Madre d' Israel. Ξεχωριστά ξετυλίγεται, τέλος, η ιστορία εκείνων «που δεν είχαν τίποτε να αφηγηθούν» (σ. 244), των κρυμμένων παιδιών της Κατοχής, ένα κείμενο με αφορμή την πολυβραβευμένη ταινία του Βασίλη Λουλέ «Φιλιά εις τα παιδιά».

Στις προβληματικές που αναπτύσσει η συγγραφέας συγκαταλέγονται η σχέση ιστορίας και μνήμης, η σχέση συλλογικής και ατομικής μνήμης, η διαλεκτική υποκειμενικότητας και γνώσης και το πέρασμα από το ιδιωτικό, στο δημόσιο, στο παγκόσμιο. Με αναφορές στις πρώτες γραπτές μαρτυρίες σχετικά με την εμπειρία του στρατοπέδου (Πρίμο Λέβι, Ζαν Αμερύ, Χόρχε Σεμπρούν, Ρομπέρ Αντέλμ), εξετάζει το έργο προσωπικοτήτων που τα ίδια τα στρατόπεδα έκαναν συγγραφείς, και σκιαγραφεί την πορεία που ακολούθησε η διαμόρφωση της μνήμης. «Η εμπειρία εκτόπισης σε στρατόπεδο συγκεντρώσεως είναι μία στιγμή βίαιης συνάντησης του ατόμου με την ιστορία. Η ιστορία εισβάλλει στην προσωπική του ζωή, τον αποσπά από αυτήν, την ανατρέπει και του επιβάλλει για ένα διάστημα (μικρό, μεγαλύτερο ή

Η παραπάνω αφίσα, έργο του Βίκτωρα Κοέν, αποτελεί την ελληνική συμμετοχή στο διεθνές διαγωνισμό του ITF (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research) με θέμα τη διατήρηση της μνήμης του Ολοκαυτώματος. Ο καλλιτέχνης, πάνω στο σωρό των σκελετών γυαλιών οράσεως που φυλάσσονται στο Άουσβιτς, μεταφέρει ένα δυνατό μήνυμα: «Θυμήσου – Μετάδωσε – Ερεύνησε – Αντέδρασε: Η ιστορική μνηψία σκοτώνει».

ισόβιο) τελειώς άλλες συνθήκες ζωής. Πρόκειται, λοιπόν, για μία κατ'εξοχήν *τραυματική εμπειρία*, που εγγράφεται πάντοτε σ' ένα *συλλογικό πλαίσιο*» (σ. 87).

Καθώς η ανάγνωση προχωρά, η σιωπή και το «συλλογικό πλαίσιο» αναγνωρίζονται ως μόνιμη επωδός. Το γεγονός και η μνήμη του, εντάσσεται στο ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο και βάθος τους και επανενδύεται την ιστορία του, τις συνέχειες και ασυνέχειές του, τις παράδοξες μεταμορφώσεις του. Η λήθη, η αποσιώπηση, η καθυστέρηση της αναγνώρισης και της ανάδυσης της μνήμης ερμηνεύονται μέσα στο πλαίσιο εντός του οποίου έλαβαν χώρα. Η συγγραφέας δεν «στρογγυ-

λεύει» τις γωνίες, δεν ωραιοποιεί, ούτε αυτοπαγιδεύεται στον αυτοσκοπό της καταδίκης και του αφορισμού.

Η Χάννα Άρεντ αναρωτιόταν το 1961, στη δίκη του Ναζί Άντολφ Άιχμαν στην Ιερουσαλήμ, αν ο κατηγορούμενος ήταν τελικά «άνθρωπος ή τέρας». Μέσα από σειρά ανταποκρίσεων της από τη δίκη για λογαριασμό του *New Yorker* και στο έργο της *Eichmann in Jerusalem* που προέκυψε αργότερα, η Άρεντ διατύπωσε, μεταξύ άλλων, τη θέση ότι ο αντισημιτισμός δεν είναι αρκετός από μόνος του για να εξηγήσει το Ολοκαύτωμα, και ότι ένας επιπρόσθετος παράγοντας είναι η συνθήκη υπό την οποία οι άνθρωποι συμπεριφέρονται κατά τρόπο κοινότοπο· άγονται και φέρονται από και μέσα στη συλλογική δράση των μαζών. Με αφετηρία και αφορμή αυτή τη θέση, περί «κοινοτοπίας του κακού» («banality of the evil»), αναγνωρίζουμε στη συγγραφέα Οντέτ Βαρόν-Βασάρ τα ίδια αντανakλαστικά που της επιτρέπουν να αποφεύγει τις παγίδες του εξηγηματικού δογματισμού, ενώ αναμετράται με τη δύσκολη ανάδυση της μνήμης.

Γαρυφαλλιά Μίχα

Πολιτικός επιστήμων, υποψήφια διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Σορβόνης

άκ, Μπέζας Μωύς, Τζανέτος Βασίλειος, Χαζάν Δανιήλ, Μωσσέ Αλμπέρτ, Καλαϊτζής Μιχαήλ, Παρχή Ιακώβ, Συριανός Ι. Μαστροδημήτρης Ευθ., Λάκουα Λέων, Μήλιος Παντελής, Τσούρος Ελευθέριος, Αϊβαλιώτης Εμμανουήλ, Κωνσταντινίδης Κ., Παπαδόπουλος Γρηγ., Παπαδάκης Δημ., Αντζέλ Γιούδα, Πάγκαλος Πανγ., Αράμα Σολομών, Μαχέλ Τζάκ, Γεροχάμ Ισαάκ, Τορρές Ισαάκ, Βαρκαριάν Χανρτζ, Λουζίδης Νικ., Κοέν Δαβίδ, Καπάτσος Μιχ., Χανό Σάρλο, Σασσών Σολωμόν, Αλχανάτη Ιακώβ, Πήλο Νόρδο, Γιαχμπιές Σολωμόν, Ερρέρα Σολομών, Σαπόρτα Σολομών, Διλμπέρης Ιω., Λεβή Αλπέρτο, Κούστογλου Χρ., Κοέν Μωύς, Περτσίκ Βάκ., Κόβο Σολομών, Αλαλούφ Ισαάκ, Τσοκανάς Κ., Καρακάκης Γ., Μεταξάς Ηλίας, Δαγρές Νικ., Καλαμαράς Ευάγγ., Ελμπασάν Αλμπέρ, Μόλχο Νισέλ, Περγίγκος Κ., Σαμπάν Μπαρούχ, Σα-

ΐας Δαβίδ, Σαμαρή Ιακώβ, Αλέξανδρος Ιω., Τριτάκη Γεωργία, Τζώντα Ελένη, Φραγκούλη Φανή, Πήλο Μωύς, Νταρουμπή Σαμουέλ, Χανέ Αλμπέρ, Ματαράσσο Σιμόν, Χρισάμης Νικ., Κωνσταντινίδης Γεώργ., Χασκιά Ελασάρ, Κοέν Ισαάκ, Μηλεώνης Γ., Θεοδώρου Μαρία, Κοκκονέλης Γ., Θάνος Χρ., Γκαϊνταλός Γ., Ηλιόπουλος Πάνος, Αλεξίου Ιω., Πλαϊτάκης Γεώργ., Μπενζαμέν Μωρίς, Εσκεναζή Μωύς, Κάρδος Αλέξ., Σουφρέτης Βασ., Γιαχέλ Αβραάμ, Γαβριέλ Μπενίκο, Κοκκονέλη Μαρία, Βεργάκης Δρόσος, Ξηρογιάννης Κων., Μηλιδώνης Εμμ., Τετράδης Νικ., Ακούνης Μεντές, Μεντέλοβιτς Φρίδα, Χαγκουέλ Σολομών, Κοένκα Κάρολος, Κοένκα Ισαάκ, Ρουμάνο Κόρδο, Καχμή Δανιήλ, Κόβο Ελένη, Γιαχέλ Άννα, Τεβάχ Ελιάνου, Ψεβάχ Λίζα, Αμαρίλιο Σολομών, Αμαρίλιο Μπλούμα, Γάγκας Μωύς, Ηλιόπουλος Νικ., Διβάρης Παναγ.

Η Πόλκα των Εβραίων της Πράγας

*Πρωί πρωί
παλιοζωή
μες στου κόσμου τη χλαλοή
παιδιά γυμνά
κορμιά σεμνά
με τραγούδια κι ωσαννά.*

*Τραβάν γραμμή
για το ψωμί
δε ζητάν άλλη πληρωμή.
Σκληρή δουλειά
χωρίς μιλιά
με τη Βίβλο αγκαλιά.*

*Ποιός ειν' αυτός
που πάει σκυφτός
σα να γυρεύει μια χαμένη γη
έχω σκοπό
να σας το πω
το βράδυ στη συναγωγή.*

*Πρωί πρωί
παλιοζωή
μες στου κόσμου τη χλαλοή
παιδιά γυμνά
κορμιά σεμνά
με τραγούδια κι ωσαννά.*

*Και μια χρονιά
στην παγωνιά
είδαμ' όλοι μας το φονιά
πρώτη φορά
να προχωρά
στου Μολδάβα τα νερά.*

*Παντού κραυγές
και προσταγές
της Ευρώπης μας οι πληγές.
Κι εμείς πουλιά
χωρίς φωλιά
με τη Βίβλο αγκαλιά.*

Αποψη του γκέτο της Βαρσοβίας (Ιούνιος 1941).

*Χτες και προχτές
βραδιές φριχτές
με του Ραβίνου την πικρή φωνή
να λέει πολλά
και να μιλά
για κάποια γη παντοτινή.*

*Πρωτοχρονιά
στην παγωνιά
είδαμ' όλοι μας το φονιά
πρώτη φορά
να προχωρά
στου Μολδάβα τα νερά.*

Νίκος Γκάτσος

Ο Τσώρτσιλ, ο Ρούσβελτ και ο Στάλιν στη διάσκεψη της Γιάλτας το Φεβρουάριο του 1945.

Οι «Σύμμαχοι»... δεν ήξεραν τίποτα για το Ολοκαύτωμα!

Του FRANÇOIS - GUILLAUME LORRAIN

Στο ντοκυμαντέρ της Virginie Linhart, με τίτλο «Αυτοί που γνώριζαν. Οι Σύμμαχοι αντιμετώπιζαν με το Ολοκαύτωμα», που προβλήθηκε στο κανάλι «France 3», αναφέρονται χαρακτηριστικά γεγονότα για τη στάση των «Μεγάλων» ηγετών απέναντι στο διωγμό των Εβραίων από τους Γερμανούς. Το ντοκυμαντέρ παρουσιάζει κυρίως την υπόθεση Karski, του Πολωνού αντιστασιακού ήρωα του γκέτο της Βαρσοβίας ο οποίος αντιμετώπισε την πλήρη αδιαφορία των Συμμάχων όταν ειδοποίησε για τον διωγμό των Εβραίων. Όπως αναφέρεται στο ντοκυμαντέρ η στάση των ηγετών ήταν:

ΣΤΑΛΙΝ: Επεδίωξε και κατάφερε τους Εβραίους της ΕΣΣΔ να πάρουν από τις τράπεζες τις καταθέσεις τους και λοιπά αγαθά, τα οποία κατέληξαν στα ταμεία του Σοβιετικού κράτους.

ΤΣΩΡΤΣΙΛ: Από πληροφορίες των Μυστικών Υπηρεσιών του γνώριζε, από τον Ιούνιο του 1941, τις σφαγές Εβραίων που έκανε η γερμανική Einsatzgruppen. Δεν ενδιαφέρθηκε γιατί είχε επικεντρώσει την προσοχή του στην πορεία του πολέμου. Παράλληλα, ο υπουργός Εξωτερικών του Άντονι Ήντεν ήταν αντισυμμετέχων και υπέρ των Αράβων. Έβαζε εμπόδια για την είσοδο των Εβραίων στην Παλαιστίνη κι εμπόδιζε τον Karski να συναντήσει τον Τσώρτσιλ, όπως επίσης λογόκρινε τις δηλώσεις του Karski για τα γερμανικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

ΝΤΕ ΓΚΟΛ: Παρότι έγραψε στον ραββίνο Stephen Wise ότι μετά τον πόλεμο οι Εβραίοι θα αποκτήσουν τα δικαιώματα που είχαν, αρνήθηκε να δεχτεί τον διεθνώς ανεγνωρισμένο Εβραίο δικαστή René Cassin, ο οποίος ήθελε να του παρουσιάσει πρόγραμμα για

τη σωτηρία των Εβραίων της Ευρώπης.

ΡΟΥΣΒΕΛΤ: Είπε όχι στην πρόταση της Ρουμανίας να δεχθούν οι ΗΠΑ 70.000 Εβραίους πρόσφυγες έναντι αμοιβής, ενώ επίσης αρνήθηκε να δεχθεί 400 ραββίνους που είχαν συγκεντρωθεί για να μεταβούν στις ΗΠΑ. Δημιούργησε, μόλις τον Ιανουάριο του 1944, την Υπηρεσία War Refugee Board για να καλύψει το σκάνδαλο από τις παραπάνω αρνήσεις του. Επίσης το υπουργείο Πολέμου των ΗΠΑ αρνήθηκε να βομβαρδίσει το στρατόπεδο του Αουσβιτς, τα σχέδια του οποίου κατείχε. Η δικαιολογία ήταν ότι οι σιδηροδρομικές γραμμές που έφερναν τους Εβραίους στο Αουσβιτς θα επισκευάζονταν σύντομα από τους Ναζί, οπότε η καταστροφή από τον βομβαρδισμό θα ήταν πρόσκαιρη!

[Le Point, 25.10.2012]

«Τι συνέβη στους Εβραίους της Ευρώπης». Με αυτόν τον τίτλο και ένα χαρακτηριστικό γράφημα η Καναδική εφημερίδα «Toronto Daily Star» παρουσιάζει στο φύλλο της 10^{ης} Σεπτεμβρίου 1943, τον αφανισμό των Εβραίων της Ευρώπης.

Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος

Συνέχεια από τη σελ. 2

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΤΕΥΧΟΣ του περιοδικού μας δημοσιεύονται άρθρο και φωτογραφίες του κ. Ανδρέα Ασσελ, οι οποίες συμπληρώνουν με ατράνταχτα στοιχεία τα όσα γράφει ο κ. Μαγκλίνης. Οι φωτογραφίες αυτές αποδεικνύουν ακριβώς πού μπορεί να φτάσει ο άνθρωπος όταν χάσει την ανθρώπινη ιδιότητα. Οι Ναζί, με την ισχύ των όπλων και μόνον είχαν χάσει τη συναίσθηση της πραγματικότητας και είχαν θεωρήσει ότι ήταν οι κυρίαρχοι του κόσμου, ότι είχαν δικαίωμα πάνω στη ζωή και στο θάνατο συνανθρώπων τους.

Η ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ κοσμοθεωρία περί της υπεροχής της Αρίας - γερμανικής φυλής υπήρξε πρόξενος πολλών εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, με ιδιαίτερη στρατηγική κατά των Εβραίων τους οποίους ήθελαν να εξαφανίσουν από πρόσωπου

της γης με την πολιτική της «Τελικής Λύσης». Ο αντισημιτισμός υπήρξε το πρόσχημα για ένα από τα κυριότερα όπλα που χρησιμοποίησαν για να ασκήσουν την απάνθρωπη πολιτική τους της εξόντωσης ολόκληρων λαών.

ΓΙ' ΑΥΤΟ ΤΟΝ ΛΟΓΟ οι Εβραίοι και μαζί με μας οι σκεπτόμενοι - προβληματιζόμενοι άνθρωποι όλου του κόσμου αντιδρούμε σε κάθε έκφραση του νεοναζισμού, πολεμάμε για να μην επικρατήσουν οι βάρβαρες ρατσιστικές ιδεολογίες του χιτλερισμού, για να καταδικάζονται στην κοινή συνείδηση όσοι εκφράζουν μισαλλόδοξες απόψεις που κατεβάζουν το επίπεδο του ανθρώπου. Είναι πια καιρός να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους, να δούμε κατάματα την πραγματικότητα και να προστατέψουμε τον Άνθρωπο από τους μισάνθρωπους!

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ως γεγονός της Παγκόσμιας Ιστορίας Η ενσάρκωση του Κακού

Η παρουσίαση του γεγονότος του Ολοκαυτώματος στην παγκόσμια ιστορία αποτελεί θέμα που απασχολεί τους ιστορικούς, τους παιδαγωγούς, τους εκπαιδευτικούς κ.ά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η παρουσίαση του θέματος στα παιδιά, τα οποία είναι αποστασιοποιημένα από τα όσα συνέβησαν κατά την τραγική εκείνη περίοδο που το Κακό ενσαρκώθηκε στα μέσα του 20^{ου} αιώνα, στην καρδιά της Ευρώπης, με θύματα τους Εβραίους.

Είναι δύσκολο να εξηγήσεις σ' ένα παιδί τι είναι οι φούρνοι, οι θάλαμοι αερίων, το τατουάζ στο χέρι, τα καταναγκαστικά έργα, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Πώς να εξηγήσεις τη σημασία της ζωής, της ανθρωπιάς, της μνήμης;

Προβληματιζόμενος για το ίδιο θέμα ο Πολωνός ιστορικός **Ιγκνατσιό Σχίπερ**, ο οποίος θανατώθηκε

στο στρατόπεδο του Μαϊντάνεκ, έγραψε από τότε:

«Όλα εξαρτώνται από αυτούς που θα μεταφέρουν τη μαρτυρία τους στις μέλλουσες γενιές, από αυτούς που θα γράψουν την ιστορία τούτης της εποχής. Η ιστορία γράφεται, κατά κανόνα, από τους νικητές. Όλα όσα γνωρίζουμε για τους λαούς που εξοντώθηκαν είναι όσα ήθελαν να πουν οι διώκτες τους. Εάν οι διώκτες μάς νικήσουν, εάν αυτοί γράψουν την ιστορία τούτου του πολέμου, τότε ο αφανισμός μας θα παρουσιαστεί ως μία από τις ωραιότερες σελίδες της παγκόσμιας ιστορίας, και οι μέλλουσες γενιές θα αποτίσουν φόρο τιμής στο θάρρος αυτών των σταυροφόρων. Ο λόγος τους θα είναι Ευαγγέλιο. Μπορούν έτσι να αποφασίσουν να μας σβήσουν από τη μνήμη του κόσμου σαν να μην υπήρξαμε ποτέ, σαν να μην υπήρξε ποτέ ο πολωνικός εβραϊσμός, το γκέτο της Βαρσοβίας, το Μαϊντάνεκ».

“CHRONIKA”

Edition of the Central Board of Jewish Communities in Greece

36, Voulis str., 105 57 Athens, Greece, Tel.: ++30-210-32 44 315, fax: ++30-210-33 13 852

e-mail: hkhis@ath.forthnet.gr Web site: www.kis.gr

Summary of Contents of Issue 239, vol. 36 • January - March 2013

✓ In his article entitled ***If this is humanity*** Ilias Maglinis writes about a number of incidents that took place in cities as well as in the concentration camps during the **Holocaust**. These incidents were the outcome of inhuman bigotry and he questions how such acts could possibly be committed by beings that are supposed to be human.

✓ It is almost an everyday occurrence to come across the term **Pharisee** in both the spoken and written word. The frequency makes it a matter of some urgency to look into the term, the identity of the people the epithet originally described, and the role of the Pharisees in establishing Judaism. In this article, entitled “**Peroussim – The Pharisees**”, the Rabbi of Larissa Elias Sabetai looks particularly closely at the relationship Jesus had with Pharisee Teachers of Law; a relationship that has suffered for over two millennia by misinterpretation and deliberate distortion.

✓ Andreas Assael writes about events that happened during the **Holocaust in Thessaloniki** and includes **photographs** taken, for the most part, by Werner Ranke a Wehrmacht soldier and a musician who played the trombone in the Wehrmacht Military Engineers’ band.

✓ Nikos Mouroutsos, attorney at law, was the officer responsible for drawing up the report explaining the rationale behind the Act to establish Remembrance Day for Greek Jewish victims of the Holocaust which was passed by the Greek Parliament. We publish his article entitled ***Remembrance Day, a key to interpreting today’s world***.

✓ A series of events were held from 15th to 17th March 2013 to mark the **70 years since the tragic day when the first train packed with Jewish martyrs left Thessaloniki** for the death camp of Auschwitz Birkenau. The Executive Committee of the World Jewish Congress aptly chose this moment to hold its meeting in Thessaloniki. Prime Minister of Greece Antonis Samaras spoke at events, as did the President of the World Jewish Congress Ronald S. Lauder, the President of the Central Board of Jewish Communities in Greece David Saltiel. The texts of their addresses are included in the issue. Addresses were also given by the President of

the European Jewish Congress Moshe Kantor, the Mayor of Thessaloniki Yannis Boutaris, the Dean of the University of Thessaloniki and other local dignitaries. The occasion was also marked by a memorial march to the city’s landmark railway station, a concert of Sephardic music, and an exhibition entitled *Thessaloniki: flower of the Balkans*, among other things. The section closes with the obituary in remembrance of **Berry Nachmias**, President of the Association of Greek Jewish Holocaust survivors.

✓ Two books are featured in a special section on the **indescribable crime of the Holocaust**, each of which takes a different angle in exploring what happened during the Holocaust in Greece, its consequences and subsequent efforts to keep the collective memory alive in post-war times. The two books are: a) ***The Rescue*** by Karina Lampsa and Iakov Schiby (431 pages, Kapon editions) and b) ***The Emergence of a Hard Memory – Writings on the Genocide of the Jews*** by Odette Varon-Vassard (230 pages, Hestia editions). The introductory note to the review of these two books makes mention of the puzzling attitudes of states, the catholic church, international organisations and other official bodies that aware of the crime being committed against the Jews, yet, never spoke out and apparently felt no trace of guilt.

✓ There follow **two historical lists of honour**. The first concerns the order issued by the German Military Command of Thessaloniki and the Aegean ordering Jews to line up on Monday 5th October 1942 using the numbers already given to them so they could be taken off for forced labour. The second list is from a Greek newspaper dated 7th August 1945 and among others publishes the names of Jews returning from the concentration camp at München.

✓ The issue contains a **poem** by the well-known Greek poet Nikos Gatsos entitled ***The Dance of the Jews in Prague***, which has been set to music.

✓ A reprint from the French review *Le Point* gives **facts about statesmen of the Great Powers** (Stalin, Churchill, De Gaulle and Roosevelt) who had information about the Holocaust but chose to ignore it.

Translated from Greek by: Kay-Elvina Sutton

Cover illustration: Detail from the illuminated manuscript “The Vienna Genesis”, cod. theol. gr. 31, Vienna National Library.

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. Δαυίδ Σαλιτέλ • ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Γραφείο Δημοσίων Σχέσεων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΡΑΦΕΙΩΝ: Βουλής 36 • 105 57 Αθήνα Τηλ. 210 - 32.44.315-8

E-mail: hkhis@ath.forthnet.gr • Internet site: <http://www.kis.gr> • Κωδικός εντύπου: 3502

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Μιχάλης Κύρκος, Υψηλάντου 25 Αθήνα, τηλ.: 210 - 72 18 421

Τα ευνοπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους.

Διανέμεται δωρεάν

